

LUNDS UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

Öst- och Centraleuropakunskap

ÖCK 650/VT 2007

Håndleder: Sanimir Resic

Kjerringa mot strømmen -

En studie av grekernes støtte til Milosevics Serbia

Av

Solveig Strand

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning.....	s. 3
1.1 Introduksjon.....	s. 3
1.2 Spørsmål og hypotese.....	s. 3
1.3 Disposisjon.....	s. 4
1.4 Litteratur.....	s. 5
1.5 Metode.....	s. 6
1.6 Kulturell vold og sivilisasjoner på kollisjonskurs.....	s. 6
1.7 Kort om navn og betegnelser.....	s. 9
1.8 Bakgrunn.....	s. 10
2. Analyse.....	s. 12
2.1 Religion og nasjonalisme i Hellas.....	s. 12
2.2 Religion og nasjonalisme i Serbia.....	s. 17
2.3 Religiøs allianse/Ideologisk allianse.....	s. 22
2.4 Avsluttende bemerkninger.....	s. 33
3. Avslutning.....	s. 34
3.1 Konklusjon.....	s. 34
4. Bibliografi.....	s. 39

1. Innledning:

1.1 Introduksjon:

Det norske folkeeventyret *kjerringa mot strømmen* har fått låne navn til min oppgave. Eventyret handler om en meget sta kvinne som aldri kunne innse at andre hadde rett og som helst alltid ville gjøre motsatt av alle andre. Selv ikke da hun falt i en elv og hennes mann vil tvinge henne til å gi ham rett for å redde henne er hun villig til å gi seg. Det ender med at hun dør heller enn å innrømme at hun tok feil. Og når mannen senere leter etter liket oppdager han at hun var så egen at hun faktisk hadde drevet mot strømmen og ikke med som i normale fall. Historien har absolutt ingenting å gjøre med den støtten serberne mottok fra Hellas, men selve den sta damens tankegang passer ganske bra på hvordan grekerne faktisk handlet i denne saken.

På 1990-tallet reagerte både NATO og EU kraftig på hendelsene som fant sted i et Jugoslavia i oppløsning. Det sto ganske snart klart for de fleste at de grusomste krigsforbrytelser ble begått, og det var spesielt Serbia og Milosevic man reagerte mot. Man mente at dette handlingsmønsteret var uakseptabelt og forsøkt derfor flere ganger å sette i verk sanksjoner mot Serbia i et forsøk på å få de til fornuft.

Men det fantes en medlemsstat i begge disse organisasjonene som ikke evnet å snu ryggen til og skyve Serbia ut i kulden helt og holdent. Denne staten var Hellas, som tilfeldigvis også på 1990-tallet var eneste ortodokse medlem i både EU og NATO og dermed også eneste medlemsstat i disse to organisasjonene som delte religion med Serbia. Deres støtte til Milosevic og dennes nasjonalistiske regime er i Hellas i dag et noe ømt punkt, nesten å regnes som en skamlett, det er noe man helst ikke snakker om. Følgelig er det kanskje heller ikke videre velkjent at det faktisk fantes et ganske så utstrakt samarbeid mellom Hellas og Milosevics Serbia. Et samarbeid så omfattende at det ikke blir feil å si at Hellas handlet som en *kjerringa mot strømmen*, de gjorde motsatt av resten av EU og NATO og de vil helst ikke innrømme sine egne feilgrep i denne saken.

1.2 Spørsmål og hypotese:

Men hvordan kan det nå ha seg at en stat som Hellas som vanligvis regnes for å være svært sivilisert, som hører til i Vesteuropa som en etter hvert selvklar del og som ofte blir kalt den

vestlige sivilisasjonens vugge kunne bifalle krigsforbrytelser så grusomme at de for de fleste er umulige å forestille seg? Det er ofte forsøkt forklart ved å peke på det faktum at Hellas på 1990-tallet fortsatt var eneste ortodokse medlem av både EU og NATO og at de derfor også følte et større fellesskap med Serbia enn de andre medlemmene i de to organisasjonene. Med andre ord fikk de et problem med å ta stilling i saken fordi de egentlig burde følge EUs og NATOs retningslinjer samtidig som de følte sterke sympatier for serbernes sak.

Men er det egentlig så enkelt at det handler om felles religion og ingenting annet? Var det kun ortodoksien som fikk grekerne til å gå imot sine vestlige samarbeidspartnere? Min

spørsmålsformulering er altså følgende: **Hvorfor støttet grekerne Milosevics nasjonalistiske serbiske regime?**

Det er, som nevnt, lett å avfeie det som et resultat av at Hellas og Serbia deler samme religion, den ortodokse kristendommen. Og det er da sånn det ofte er blitt forklart av forskere også, for eksempel av den amerikanske statsviteren Samuel Huntington i sin etter hvert så berømte bok *The Clash of Civilizations*, og siden de deler religion tilhører de i følge Huntington også samme sivilisasjon (en nærmere presentasjon av Huntington og dennes teorier følger i kapittel 1.6). Men det finnes visse saker i det greske handlingsmønsteret som kan tyde på at det dreier seg om noe annet enn felles religion, kanskje heller en felles ideologi. Jeg er altså usikker på om det er så enkelt som det ofte har blitt hevdet og følgelig er min hypotese denne: **Den greske støtten til Milosevics Serbia handlet ikke om en felles religion, ortodoksien, men en felles ideologi, nasjonalismen. Grunnen til at det tok seg et religiøst uttrykk er fordi religionen var og er en integrert del av nasjonalismen i både Hellas og Serbia.**

1.3 Disposisjon:

Jeg kommer til å gå løs på oppgaven på følgende måte. Jeg har med et avsnitt hvor jeg kort går igjennom hvordan den uoffisielle gresk-serbiske alliansen artet seg (kap. 1.8), dette både for at ingen skal tro at det er noe jeg selv har funnet på og for at det skal stå klart for mine lesere at støtten til Milosevic i Hellas snarere var regelen enn unntaket. Deretter følger et kapittel om religion og nasjonalisme i Hellas (kap. 2.1) og et tilsvarende om Serbia (kap. 2.2). Her kommer jeg til å peke på hvor viktig religionen er for identiteten i de to statene og også forsøke å finne forklaringer til hvorfor det har blitt sånn. Med det mål for øyet å forsøke å bevise at religionen er en integrert del av nasjonalismen i begge de to statene. Deretter følger et kapittel hvor jeg peker på konkrete saker som gjør at man kan trekke i tvil at det gresk-serbiske fellesskapet handler om religion alene (kap. 2.3). Her kommer jeg først og fremst til

å se nærmere på problemene som fulgte Makedonias selvstendighetserklæring siden Makedonia i likhet med både Serbia og Hellas er en ortodoks stat, men jeg kommer også til å granske andre saker, for eksempel grekernes gode forhold til enkelte muslimske stater og grupper som jo heller ikke kan forklares ut fra et religiøst ståsted.

Utover dette har jeg som seg hør og bør et kapittel om teoriene som er brukt (kap. 1.6) og et svært kort avsnitt hvor jeg klargjør visse bruk av navn og betegnelser (kap. 1.7). Den viktigste litteraturen jeg har anvendt meg av beskrives i et eget kapittel (kap. 1.4) og videre fines et kort kapittel tilegnet metoden (kap. 1.5) og selvfølgelig er et kapittel viet spørsmålsformuleringen og hypotesen (kap. 1.2) samt en kort introduksjon (kap. 1.1).

Før den endelige konklusjonen kommer (kap. 3.1) finnes et kort kapittel (kap. 2.4) hvor jeg forklarer hvordan kulturell vold kan lede til direkte og strukturell vold, jeg synes det er riktigere å sette inn disse opplysningene her siden jeg i kapittelet om teoriene mener fokus bør ligge på hva Galtung mener med det religiøse og ideologiske aspektet av kulturell vold (teoriene blir som sagt presentert i kapittel 1.6). I samme kapittel (2.4) har jeg også med noen små bemerkninger på hvordan situasjonen ser ut i Hellas og Serbia i dag, for å se om klimaet har forandret seg noe.

Jeg har valgt å dele teksten opp i så få kapitler som mulig for å gjøre det mer leservennlig. Analysedelen kunne fint vært oppdelt i flere mindre kapitler og avsnitt, for eksempel ved å skille analysen av problemene rundt Makedonia og om gresk støtte til muslimske grupper. Min erfaring er dog at det fort blir for oppstykket med mange og små kapitler og følgelig valgte jeg heller dette formatet.

Om noen skulle mene at mitt fokus ligger for mye på Hellas og grekernes handlinger er det fordi jeg her undersøker hvorfor grekerne handlet som de gjorde, serbernes handlingsmønster har blitt gransket av flere andre allerede og det grundig. Dessuten var grekerne egentlig bundet av sitt medlemskap i EU og NATO, men valgte likevel å gå imot deres retningslinjer, hvilket gjør det greske handlingsmønstret ekstra interessant.

1.4 Litteratur:

Det finnes beklageligvis begrenset litteratur på området, egentlig kun en bok, *Unholy Alliance* av den greske journalisten Takis Michas, som for alvor tar opp forholdet mellom Hellas og Serbia på 1990-tallet, denne kommer dermed til å bli sentral spesielt hva gjelder å referere til rene fakta om hvordan alliansen tedde seg i praksis. Det faktum at den er skrevet av en greker som våger å kritisere det egne gjør boken ekstra verdifull.

Ellers har jeg tatt utgangspunkt i flere tekster om både gresk og serbisk nasjonalisme og deres forhold til religionen. Etter som jeg arbeider med fredsforskningens far, Johan Galtungs teorier om kulturell vold er nettopp denne type litteratur takknemlig å jobbe med siden de gjør det mulig å sette teoriene i system (en nærmere presentasjon av Galtungs teorien følger i kapittel 1.6). Av denne type tekster har det beklageligvis vært en god del mindre å finne om Serbia enn hva det har vært hva gjelder Hellas.

For opplysninger om problematikken omkring Makedonia har to antropologers bøker vært av stor viktighet, Loring M. Danforths *The Macedonian Conflict*, og Anastasia Karakasidou's *Fields of Wheat, Hills of Blood*, disse angriper saken på en helt annen måte enn mange andre kilder da de først og fremst har fokus på nettopp identitetsspørsmålet og dermed har de vært verdifulle for mitt arbeid.

1.5 Metode:

Dette er en litteraturstudie, hvilket betyr at jeg gransker hva litteraturen, altså tidligere forskning, sier om det spørsmålet jeg søker å finne et svar på. Jeg henter opplysninger fra de forskjellige kildene for så å applisere de valgte teoriene på de faktaopplysningene jeg finner i litteraturen. Jeg bruker altså ikke primærkilder, min oppgave her er da å se hva de sekundære kildene sier om saken. Dermed blir jo primærkildene automatisk irrelevante i denne sammenhengen.

Jeg anvender meg her utelukkende av kvalitativ metode hvilket jo betyr at jeg analyserer opplysningene, i en litteraturstudie passer det dårlig å bruke kvantitativ metode, altså å granske statistikker og prosenter. Det kommer dog til å finnes visse innslag av statistikk i min tekst, men det er da kun for å bevise en av mine påstander eller sluttsatser og disse tallene har liten eller ingen verdi om de ikke står med i den kvalitative konteksten.

1.6 Kulturell vold og sivilisasjoner på kollisjonskurs:

Galtung presenterte begrepet *Cultural Violence* (kulturell vold) for første gang i artikkelen *Violence, Peace and Peace Research* fra 1969 men her kun kort og overfladisk, i 1990 fulgte han opp med en artikkel som heter nettopp *Cultural Violence* som i sin helhet er viet dette fenomenet.

Kulturell vold er altså med på å legitimere direkte og strukturell vold. Det betyr ikke at hele kulturer som sådan er voldelige, det er snakk om enkelte aspekter av en kultur som er med på

legitimere vold (Galtung, 1990 s. 291). Galtung definerer seks sådane, jeg kommer bare til å gå nærmere inn på to av dem, det religiøse og det ideologiske aspektet (*religion, ideology*), siden det er disse det passer best å arbeide med her. I tillegg til disse to identifiserer Galtung *language* (språk), *art* (kunst), *empirical science* (empirisk vitenskap), *formal science* (formell vitenskap) og *Cosmology* (kosmologi) som deler av en kultur som kan lede til direkte og strukturell vold (Galtung, 1990 s. 296-301). Etter som min hypotese er at grekernes støtte til Milosevics Serbia handlet om ideologi og ikke om religion og ingen av disse fire siste faktorene kan være med på å bevise eller motbevise dette har jeg følgelig valgt å ikke arbeide med de her.

Her bør nevnes at direkte vold er vold direkte mellom to eller flere individer. Et menneske misshandler eller i ytterste konsekvens dreper et annet menneske. Strukturell vold er når volden er innebygget i strukturene. Et menneske som faller offer for strukturell vold kan ikke nødvendigvis oppvise blåmerker og dør ikke av en kule i hodet. Derimot er de skjeve fordelingene av godene vi ser i verden et typisk eksempel på strukturell vold. Eller som Galtung selv definerer det: "... when one husband beats his wife there is a clear case of personal violence, but when one million husbands keep one million wives in ignorance there is structural violence" (Galtung, 1969 s. 171)

Begge disse to formene for vold forekom faktisk fra gresk side i krigene i Jugoslavia på 1990-tallet (at de også gjorde det fra serbisk side burde være innlysende). Og de ble faktisk jevnt over i det greske samfunnet applaudert som riktige og moralske handlinger. Direkte vold i dette nevnte tilfellet er da selve krigshandlingene hvor et eller flere mennesker mishandler eller dreper andre mens et eksempel på strukturell vold er grekernes handlesembargo mot Makedonia som kunne fått verst tenkelige konsekvenser da grekerne stoppet et lasteskip i Pireus inneholdende medisiner på et tidspunkt da den nye og sårbare staten kjempet mot en alvorlig influensa-epidemi (Ramet, 1995 s. 221).

Det religiøse aspektet fungerer på følgende måte. Det kan legitimere vold mot enkelte grupper innad i et samfunn gjennom at man tror på at Gud vil velge de som er nærmest Gud selv. Om man går ut ifra at Gud står nærmest mannen vil Gud følgelig velge bort kvinner, denne overbevisningen i et samfunn kan i verste fall føre til hekseprosesser (Galtung, 1990 s. 297). I følge Galtung er det det at både kristne, jøder og muslimer tror på en transendental Gud, altså en Gud som befinner seg ikke bare utenfor mennesket, men faktisk også utenfor selve verden, som skaper dette problemet. Om man hadde trodd på en Gud som tok bolig i alt levende, som enkelte eldre religioner gjorde, hadde denne typen av kulturell vold vært et overgrep mot Gud selv (Galtung 1990, s. 296).

I det tilfellet jeg kommer til å granske her er det snakk om to ortodokse stater som går sammen i å utøve direkte og strukturell vold mot både katolikker og muslimer. Om den religiøse delen av kulturell vold kan brukes innad i et samfunn og lede til vold mot for eksempel kvinner så kan den også brukes mot andre samfunn. Om Gud står nærmest de ortodokse kristne så velger han bort både katolikker og muslimer og dette er da med på å legalisere bruk av vold mot de begge gruppene.

Hva gjelder det ideologiske aspektet hevder Galtung at man kanskje kan si at dette har tatt over for det religiøse. I vårt moderne samfunn, hevder han, er det ikke like mye rom for religion, når det gjelder å peke på sin egen gruppe som utvalgt har ideologiene tatt over.

Typeeksemplet er da nasjonalisme (Galtung, 1990 s. 298). At andre ideologier også kan være med på å skape friksjoner er den kalde krigen et godt eksempel på.

Jeg er dog ikke sikker på om jeg er helt enig med Galtung i at religionen fullstendig har utspilt sin rolle, flere steder lever den faktisk i beste velgående og er blitt en integrert del i nasjonalistisk politikk, som var og er tilfellet med både Serbia og Hellas. Jeg kommer derfor her til å gå ut ifra at religion og ideologi ikke behøver å utelukke hverandre. Selv om jeg kommer til å gå ut fra Galtung og det religiøse og det ideologiske aspektet av kulturen som kan lede til vold kommer jeg ikke til å utelukke religionen når det kommer til det ideologiske. Det til tross for at det nok ikke var slik Galtung selv hadde tenkt seg det.

Galtung ville nok med sin teori forsøke å forklare at man kan gjøre utskillelser på forskjellig grunnlag. Noe vanskeligere er det tross alt å ved hjelp av nasjonalismen å begrunne at kvinner er mindre verdt enn menn, hekseforfølgelser finner sted i religionens navn, ikke i nasjonens. Så for mitt formål passer det å inkludere også et religiøst aspekt i den ideologiske kategorien, nasjonalisme kan gjerne være tuftet på religion.

Jeg kommer også i noe mindre grad til å bruke Samuel Huntingtons teori *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. I denne nå svært så berømte boken hevder Huntington at det finnes sju eller kanskje åtte ulike sivilisasjoner i verden og at konflikter som oppstår i stor grad vil være mellom disse. Sivilisasjonene han definerer er som følger, den vestlige, den hinduistiske, den japanske, den latinamerikanske, den konfutsianske (kinesiske), den muslimske, den ortodokse og kanskje den afrikanske. Den afrikanske bare kanskje fordi den ikke er enhetlig (Huntington, 1996 s. 45-47).

Huntington mener altså at i de fleste tilfeller er en sivilisasjon ensbetydende med en verdensreligion, den vestlige overensstemmer med protestantismen og katolisismen, den latinamerikanske blir en egen sivilisasjon fordi kulturen her skiller seg fra Vesteuropa og Nordamerika og blandt annet inneholder sterke elementer fra eldre indiansk kultur. Han

mener også at det er riktigere å snakke om en hinduistisk sivilisasjon enn en indisk for å skille ut de muslimske elementene i India og fordi det finnes hinduer andre steder i verden (Huntington, 1996 s. 46-47). Dermed har man bare buddhismen igjen, denne har i motsetning til hinduismen, protestantismen/katolisismen, ortodoksien og islam ikke gitt opphav til noen egen enhetlig sivilisasjon, dette fordi den på et effektivt vis har blitt inkorporert i de ulike landenes opprinnelige kultur hvilket betyr at den buddhismen man ser i Thailand skiller seg ganske kraftig fra den man ser i Tibet (Huntington, 1996 s. 47-48). Det Huntington derimot ikke gir noe bra svar på er hvilken sivilisasjon da for eksempel Tibet og andre beslektede land faller under.

For de som etterlyser en egen jødisk sivilisasjon så opererer ikke Huntington med dette, fordi han mener jødene generelt er såpass vel tilpasset den kulturen de måtte bo i at de ikke utgjør en egen sivilisasjon til tross for at de har alle forutsetninger for å utgjøre en (blandt annet felles religion). Dette kombinert med at den subjektive identifikasjonen ikke er enhetlig (man har alt fra de som identifiserer seg kun som jødiske og de som kun ser seg som en borger av den staten man bor i) gjør at man i følge Huntington ikke kan snakke om en egen jødisk sivilisasjon (Huntington, 1996 s. 48). Den ortodokse sivilisasjonen han definerer er i alle fall såpass klart definert og lett håndgripelig at det fungerer å ta utgangspunkt i hans teorier i denne sammenhengen.

Videre hevder han at konflikter som oppstår ikke er noen fare for verdenssamfunnet om de ikke inkluderer to eller flere av sivilisasjonene, dette fordi en konflikt som inkluderer flere enn en sivilisasjon vil skape ringvirkninger. Om en stat i en sivilisasjon er i konflikt vil andre fra den samme sivilisasjonen komme til unnsetning.

Sett i dette lyset skulle i så fall den greske støtten til Serbia være et faktum fordi begge er ortodokse, hvilket i så fall ville bety at det handler om det religiøse aspektet av Galtungs teorier om kulturell vold og altså ikke det ideologiske.

1.7 Kort om navn og betegnelser:

Jeg kommer til å nevne EU flere ganger, nå har det seg sånn at denne unionen har skiftet navn siden det meste av det som tas opp her fant sted, den gang het det EF. Her kommer jeg for enkelhets skyld kun til å bruke betegnelsen EU. Republikken Makedonia ble til slutt erkjent som stat under det svært så kompliserte navnet *Former Yugoslav Republic of Macedonia* (FYROM). Etter som jeg nevner Makedonia ofte blir det for omstendelig å skrive ut hele det offisielle navnet hver gang og forkortelsen FYROM kan kanskje virke forvirrende på enkelte

lesere. Dessuten omtaler vi i vår dagligtale vanligvis republikken som Makedonia. Jeg kommer derfor kun til å henvise til det som Makedonia med mindre det er relevant i sammenhengen å skrive ut hele navnet. Om jeg sikter til de delene av den geografiske enheten Makedonia som ligger i Hellas og Bulgaria er dette spesifisert.

1.8 Bakgrunn:

Selv om det tok tid, i følge flere altfor lang tid som førte til at unødvendig mange mennesker måtte dø, så oppdaget etter hvert verdenssamfunnet hva som fant sted i det som da het Jugoslavia. Man forsøkte derfor å legge press på regimet i Beograd som forfulgte både katolikker og muslimer og begikk svært alvorlige overgrep mot disse gruppene. Når først både EU og NATO reagerte så gjorde de det med avsky, kanskje da med unntak av et av medlemmene i begge disse to organisasjonene. Nemlig Hellas, som også er kjent som den vestlige sivilisasjonens vugge.

Det nære forholdet mellom Serbia og Hellas går langt tilbake, Serbia var faktisk den første staten Hellas inngikk en offisiell allianse med i 1867. De har også det til felles at de ser seg selv som alene og isolerte, eller som den britiske historikeren Richard Clogg uttrykker det i boken *A Concise History of Greece*, som brorløse. De to statene har faktisk aldri vært i krig med hverandre og de kjempet på samme side under begge de to Balkankrigene 1912 og 1913 og så også under de to verdenskrigene (Clogg, 2002 s. 209).

Den greske støtten som ble Serbia til del på 1990-tallet tok seg uttrykk på mange måter og for resten av medlemmene i både EU og NATO ble det etter hvert til et anselig problem. Ikke minst fordi man til stadighet mistenkte grekerne for å lekke insideinformasjon til Beograd. Det som i alle fall er sikkert er at mange av NATOs forsøk på å lure Serbia inn i en felle ble møtt av tilsynelatende godt forberedte serbere som så ut til at de visste hva som skulle komme og det dessuten svært godt. FN forsøkte å sanksjonere mot det de mente var brudd på menneskerettigheter og grove krigsforbrytelser ved å innføre et handelsembargo mot Serbia, bare for å oppdage at de fikk sin forsyning av varene likevel, det var da Hellas som leverte disse (Ramet, 1995 s. 224). Dette til tross for at det faktisk fantes en avtale mellom EU og Hellas, om EU skulle støtte Hellas i saken vedrørende Makedonia måtte Hellas støtte EU-sanksjonene mot Serbia (Danforth, 1995 s.150). Denne avtalen ble dermed bare overholdt av den ene parten, nemlig EU.

Men det var ikke bare på denne måten, gjennom storpolitikken, som Hellas uten å nøle viste sin begeistring for Milosevic og dennes regime. Den greske journalisten Takis Michas har i

sin bok *Unholy Alliance* pekt på hvordan greske medier flommet over av glorifiserende historier om Milosevic og dennes bedrifter mens de la all skyld, eller i alle fall svært mye skyld på skuldrene til konfliktens andre parter. Men kanskje det verste av alt er at det aldri egentlig ble lagt skjul på hva som ble utført i den serbiske nasjonalismens navn. Men i stedet for å reagere med avsky som var tilfelle ellers i verden så feiret man åpenlyst når serbiske tropper hadde hatt en vellykket dag og drept et stort antall katolikker eller muslimer (Michas, 2002 s.17).

Nå er det kanskje fristende å tro at dette kun handlet om et mindre antall grekere, at denne saken er blitt dratt ut av sine proporsjoner. Men faktisk ikke. Den jevne greker var helt på det rene med hva som foregikk i det som da fortsatt het Jugoslavia, og de støttet det og feiret serbiske triumfer i gatene. Det gjorde ingen forskjell på fattig eller rik, på de med høyere utdannelse og de uten, på menn og kvinner, på ung og gammel. Ei heller og kanskje mer overraskende spilte det ingen større rolle hvilken politisk overbevisning man hadde. De radikale var like fra seg av glede over en, fra serbisk vinkel, vellykket dag som det de konservative var. Altså var faktisk store deler av det greske samfunnet gjennomsyret av en slags Milosevic-rus.

Men så nøyde da heller ikke grekerne seg med å feire serbiske triumfer på avstand, faktisk hadde et lite antall unge menn reist ut i striden for å kjempe på serbisk side. Disse var blandt annet med når Srebrenica falt i juli 1995 og noen av dem ble faktisk hedret med medaljer for oppvist tapperhet og det greske flagget ble heist for å feire. Ikke heller dette ble fordømt i Hellas, snarere tvert i mot, de ble heller en form for folkehelter som ble hyllet i gresk media (Michas, 2002 s. 17-19).

Og som om ikke dette var nok, på grunn av den vennskapelige stemningen Serbia og Hellas imellom ble det til at Hellas etter hvert ble et slags fristed for ettersøkte serbiske krigsforbrytere. Selv den kanskje mest beryktede av dem alle, de bosniske serbernes leder Radovan Karadzic, ble flere ganger invitert til Hellas, ofte var det den greskortodokse kirken som organiserte disse besøkene. Han ble i forbindelse med sine opphold i Hellas flere ganger oppservert med et haleheng av beundrende grekere etter seg som ville vise sin respekt (Michas, 2002 s. 22-28).

Også NATOs kampanje mot serbiske overgrep i Kosovo var et problem for grekerne, på den måten at de fortsatt hadde sympati for serberne. Meningsmålinger viste en motvilje mot bombingene som ble innledet 24. mars 1999 som var langt høyere enn det som var tilfelle i de øvrige NATO-landene, noen målinger viste faktisk nesten 100 % motstand. Dessuten ble

bakketroppene som tok seg til Makedonia via Hellas på vei til Kosovo utsatt for lettere trakassering og mindre demonstrasjoner (Clogg 2002 s. 230-231).

Noe av det mest interessante hva gjelder Hellas' støtte til Serbia på 1990-tallet er kanskje det faktum at mye tyder på at det ikke var Serbia som sådan grekerne ga sin støtte til, men heller Milosevic og dennes regime og støttespillere. Den serbiske opposisjonen skal ha følt seg uvelkomne på den greske ambassaden i Beograd og grekerne ville helst ikke utstede visum til disse, mens regimets støttespillere kunne komme og gå som de ville. Som Michas skriver i sin bok: "For the majority of Greeks the only Serbia that existed was that of Milosevic, Karadzic and Mladic" (Michas, 2002 s. 29)

2. Analyse:

2.1 Religion og nasjonalisme i Hellas:

Den greske antropologen Anastasia Karakasidou har sett nærmere på hvordan helleniseringen av den slaviske befolkningen i den greske delen av Makedonia så ut. Legenden forteller om en gruppe handelsmenn som kom sørfra for mer enn hundre år siden. Disse slo seg ned i området og giftet seg lokalt. Deres etterkommere, som jo snakket gresk, gikk etter hvert over til å bli bønder. I denne rollen fikk de god drahjelp av den greskortodokse kirken med helleniseringen siden kirken på landsbygden var den som sto bak alle ritualer og tradisjoner. Hun hevder dog at det er lite trolig at de handlet utfra et bevisst mål om å undertrykke slaverne, det bare ble sånn, i realiteten hadde de lite valg (Karakasidou, 1997 s. 221). Grunnen til at jeg i det hele tatt tar dette opp er fordi det viser at kirken i Hellas alltid har stått sterkt og at den er så mye mer enn bare en religion, den påvirker i større eller mindre grad de fleste aspekter av livet.

Det har faktisk blitt hevdet av enkelte forskere at ideologiene har tatt over for religionene i vårt moderne samfunn, siden disse jo kan sees som en religion i seg selv. Blandt dem som mener dette finner vi jo som tidligere nevnt Johan Galtung (Galtung, 1990 s. 298).

Andre mener at religion er en viktig identitetsmarkør, kanskje til og med viktigere enn noen annen sådan. Ikke minst fordi den til forskjell fra for eksempel språk skaper verdier som igjen kan føre til en oppfattelse av seg selv og det egne som overlegen alt og alle andre (Mavrogordatos, 2003 s. 117). Jeg holder med sistnevnte, men jeg vil dog legge til at dette nok ikke gjelder overalt, men i Hellas og Serbia som er objekter for nærmere undersøkelse her

vil jeg si at dette i aller høyeste grad er riktig. Hvorvidt det er så at etnisk nasjonalisme er vanligere i den ortodokse kirken enn i andre trossamfunn som den kroatisk amerikanske religionshistorikeren Vjekoslav Perica hevder (han kaller det ”*the burden of eastern orthodoxy*”) (Perica, 2002 s. 215), så stemmer jo det dårlig med for eksempel Irland og Polen som begge to er katolske. Men det burde være hevet over en hver tvil at religion og nasjonalisme ofte går hånd i hånd.

Hellas regnes av de fleste for å tilhøre den vestlige kultursfæren, de har således vært medlemmer av EU siden 1981 og har også hatt fullstendig medlemskap i NATO siden 1952, i begge organisasjonene var de på tidspunktet dette gjelder, 1990-tallet, eneste ortodokse medlemsstat. (Mavrogordatos, 2003 s. 123, Pelt, 2006 s. 136).

Siden de regnes for å tilhøre den vestlige sfæren kan det på mange måter kanskje være overraskende at de har en innstilling hva gjelder religion og nasjonalisme som ofte blir regnet for å være alt annet enn vestlig. Men, i Hellas ser man for eksempel at religionsfriheten ikke ligger i nærheten av hva som er tilfelle i de fleste andre vestlige land og en av de siste disputtene som fant sted mellom Hellas og EU gjaldt grekernes inkludering av religion på identitetskort. I mai 2000 ble det bestemt at dette skulle komme til en ende siden det ble ansett for å være diskriminerende for de ytterst få prosentene av den greske befolkningen som ikke kunne kalle seg greskortodokse. Kirken fryktet å miste makt og reagerte helt enkelt med å nekte å godta denne bestemmelsen. Erkebiskop Khristodoulos, kjent for å være svært nasjonalistisk, hevdet da til og med at det var et angrep på selve fundamentet for gresk identitet (Mavrogordatos, 2003 s. 122, Clogg, 2002 s. 234).

Hva gjelder tilfellet Hellas har den greske politiske analytikeren Christos Mylonas faktisk gått så langt som til å hevde at her er ikke den spirituelle og den profane sfæren fullstendig separert fra hverandre. Riktignok så man for en tid tilbake begynnelsen på en sekulariseringsprosess som endret kirkens rolle til en viss grad, men det betyr ikke at den er mindre viktig i det greske samfunnet i dag (Mylonas, 2003 s. 219).

Men hvordan har det seg da at religionen har kommet til å spille en så stor rolle for den greske identiteten? Dette finnes det faktisk flere mulige svar på, trolig virker faktorene jeg i det følgende kommer til å ta opp sammen for å skape en så viktig rolle for den greskortodokse kirken i det greske samfunnet.

Mens store deler av Balkan lå under det Osmanske imperiet var samfunnet der inndelt i såkalte *milleter*, direkte oversatt betyr det nasjon. Man hadde flere sådanne, blandt annet en ortodoks *millet*, en armensk, en jødisk og en muslimsk, denne sistnevnte var da selvkåret den ledende. Innen en *millet* var ingenting avhengig av etnisk tilhørighet og språk hadde bare

minimal betydning, i alle fall før gresk ble det ledende språket i den ortodokse *milleten* på 1800-tallet. Her var det altså bare på religionen man baserte utskillelsen (Karpát, 1982 s. 141-142).

Osmanerne refererte til den ortodokse *milleten* som *millet-i Rum*, den greske *milleten*, dette var bidragende til at innad i den ortodokse *milleten* hadde grekerne en ledende rolle i forhold til andre ortodokse folkegrupper som for eksempel serbere, rumenere, bulgarer og vlacher (Clogg, 2002 s. 10). Dette betyr dog ikke at disse andre gruppene ikke var privilegerte, både serbere og bulgarer hadde sitt eget patriarkat. Den serbiskortodokse kirken var nok også ganske så privilegert under det osmanske styret, ikke minst på grunn av det faktum at osmanerne ga større frihet til nasjonale kirker, som den ortodokse kirken jo var og er, enn til den katolske kirken siden denne hadde sitt hovedsete utenfor imperiet, i Vatikanet, og dermed var vanskeligere og kontrollere (Anzulovic, 1999 s. 28).

Takket være *milletssystemet* var i alle fall den greskortodokse kirken bærer av den greske identiteten under den osmanske perioden og dermed spilte den som institusjon også en svært viktig rolle i nasjonsbyggingen som resulterte i selvstendighet i 1830 (Molokotos-Liederman, 2003 s. 292). I 1833 erklærte den greske kirken seg uavhengig av patriarkatet i Konstantinopel, dette førte til enda nærmere bånd mellom kirke og stat siden kirken da ikke lenger var avhengig av en instans som lå utenfor statens grenser (Molokotos-Liederman, 2003 s. 293).

Den greske nasjonalismen har, som nasjonalisme jo ofte gjør, ført til et behov for å forherlige seg selv, spesielt gjelder det å glorifisere sin egen fortid. Om man skal tro vitenskapen så har dagens grekere svært lite gener til felles med de antikke grekerne. Men grekerne selv legger svært stor vekt på kontinuiteten mellom den klassiske perioden og det moderne greske samfunnet. Et av de sterkeste bevisene de har å fremvise på at dagens grekere stammer direkte fra de klassiske er religionen. De klassiske grekere bekjente seg til den ortodokse kristendommen, det gjør også dagens grekere og følgelig, hevdes det, stammer den ene direkte fra den andre. (Mylonas, 2003 s. 232).

En viktig historisk hendelse som trolig også påvirker grekernes sterke forhold til religionen er utvekslingene av folk mellom Hellas og Tyrkia som fant sted i 1923. Nesten 350 000 muslimer ble sendt ut av Hellas og til Tyrkia, mange snakket ikke så mye som et ord tyrkisk og også fant en omvendt prosess sted. Et betydelig antall grekere, nærmere bestemt ca. 1,5 millioner greskortodokse troende fra Lilleasia ble tvangssendt til Hellas. Det til tross for at de fleste av disse ikke mestret det greske språket, det nærmeste man kommer måtte da være de som hadde tyrkisk som morsmål, men som skrev språket med det greske alfabetet

(Kourvetaris & Dobratz, 1987 s. 44, Karakasidou, 1997 s. 145). Grekerne i Istanbul og på øyene Imvros og Tenedos fikk bli værende i Tyrkia på samme måte som muslimene i Thrakia ble værende i Hellas (Clogg, 2002 s. 99). Disse minoritetene finnes fortsatt i dag, men den muslimske i Hellas øker i antall mens den greske i Tyrkia i det siste har minsket betraktelig (Clogg, 2002 s. 206).

I dette klimaet ble det umulig å definere nasjonal tilhørighet etter språk siden, som nevnt, de kristne som ble tvangssendt til Hellas ofte ikke snakket gresk men tyrkisk og omvendt. De av flyktningene som endte i Hellas hadde også problemer med å bli godtatt i sitt nye hjemland fordi de ikke fulgte greske tradisjoner (Karakasidou, 1997 s. 147). Dermed hadde man ikke annet valg, man måtte ta til religionen for å definere hvem som tilhørte hvilken etnisk gruppe. Men så kan man da også si at dette utbyttet sørget for å gjøre Hellas til en etnisk homogen stat, i alle fall etter balkansk målestokk.

I dag regner man med at ca. 95 % av den greske befolkningen er greskortodokse kristne. De minoritetene man finner i Hellas inkluderer en svært liten gruppe kalenderister, disse er etterkommere etter den gruppen ortodokse som nektet å godta overgangen til bruk av den gregorianske kalenderen i 1923/24. Det finnes også en forsvinnende liten katolsk minoritet og likedan en protestantisk sådan. Jødene ble i stor grad utryddet som følge av 2. verdenskrig, men ikke fullstendig. Det finnes også en slavisk-makedonsk minoritet nord i Hellas, men ingen av disse erkjennes av den greske staten. I tillegg har man jo selvfølgelig den muslimske minoriteten som man insisterer på at skal kalles muslimsk og ikke tyrkisk, altså har den status som en religiøs minoritet, men ikke etnisk, selv om muslimene selv har kommet til å i stor grad betrakte seg som etniske tyrkere. Disse sistnevnte er også de eneste som er erkjent som minoritet. Det råder ikke et videre bra klima for minoriteter i Hellas og de som forsøker å fremme gruppenes rettigheter risikerer faktisk å bli strafferettslig forfulgt (Clogg, 2002 s. 205-206, Michas, 2002 s. 126, Molokotos-Liederman, 2003 s. 294).

Etter utvekslingen av folk ble det etter hvert klart at religionen kom til å spille ulike roller i de to statene Hellas og Tyrkia. Mens tyrkernes store nasjonalhelt Mustafa Kemal på det nærmeste skydde religionen og søkte å skape en så sekulær stat som overhodet mulig så forholdene helt anderledes ut i Hellas. Her spilte allerede religionen en såpass stor rolle at definisjonen av de nyankomne bare forsterket denne og gjorde ortodoksien enda viktigere som identitetsmarkør.

I tillegg til alt det som overfor er nevnt kommer selvfølgelig det faktum at den greskortodokse kirken tradisjonelt alltid har følt seg forfulgt og truet helt siden den osmanske perioden.

Dermed har innblanding fra andre stater som kommer som en følge av medlemskap i EU og

NATO også blitt sett på som truende og det finnes et sterkt behov for å beskytte det egne, det som er spesifikt gresk og ikke det som reflekterer påvirkning fra øvrige Vest-Europa eller Nord-Amerika. Og siden det nå forholder seg sånn at Hellas på 1990-tallet var eneste ortodokse medlem av begge disse organisasjonene og fortsatte å være det frem til ganske nylig så er det ikke annet enn naturlig at man anser at den ortodokse kristendommen er noe som må voktes og hegnes om for at Hellas ikke skal miste seg selv og sine særtrekk, for at de ikke skal bli enda en nasjon i mengden og ingenting annet. Den greske frykten for det utenforstående er faktisk såpass sterk at serberne med letthet kunne spille på det for å garantere gresk støtte til sin sak, man brukte deres frykt for tyrkerne for hva det var verdt og omtalte krigen i Bosnia som en nødvendighet for å stoppe den muslimsk-tyrkiske trusselen og dermed sikre Hellas (Michas, 2002 s. 32-33). At de bosniske muslimene ikke er tyrkere var av underordnet betydning, det fungerte bra rent retorisk. Og det er interessant at det nesten kan virke som om grekerne ikke ville se svakhetene i den serbiske retorikken i denne saken, for de var mange.

Sett i dette lyset kan det ikke lenger være noen tvil om at i tilfellet Hellas er religionen en integrert del av nasjonalismen, disse to utelukker ikke hverandre, det er heller nesten så man kan si at den ene skaper en utmerket grobunn for den andre. Nasjonalismen gir religionen liv gjennom å peke på den greskortodokse religionen som utmerkende for gresk tilhørighet. Religionen i sin tur styrker nasjonalismen gjennom å spre frykt bland folket, frykt for at det som er tradisjonelt gresk skal vannes ut og kanskje helt forsvinne om man ikke hegner om det og ser til å være forsiktig med å la seg påvirke av omverdenen.

Man kan kanskje kort og godt si at Hellas lider av en form for identitetskrise. De tilhører den vestlige kultursfæren, det ble stormaktene enige om som et resultat av forhandlingene som fulgte 2. verdenskrig (Kourvetaris & Dobratz, 1987 s.48), men samtidig har de, som ortodokse, et heller traumatisk forhold til visse elementer i den vestlige kulturen, da tenker jeg først og fremst på katolisismen og Vatikanet. Forholdet mellom den øst-kristne og den vest-kristne verden har ikke vært av det beste siden den fjerde korstoget herjet Konstantinopel i 1204 (Clogg, 2002 s. 7).

Den greske nasjonalismen med en integrert religiøs del har ført til at grekerne også har ekspansjonistiske ønsker. De ønsker å integrere alle greskortodokse troende i en og samme nasjon, disse tankene kalles på gresk for *Megali Idea*, oversatt blir det til den store ideen. *Megali Idea* hadde sin storhetstid i årene som fulgte den greske selvstendighetserklæringen år 1830. Man mente at vestmaktene hadde tildelt dem for lite territorium siden mange greskortodokse havnet utenfor de nye greske grensene, disse ønsket man følgelig å inkludere i

det nye Hellas (Mylonas, 2003 s. 218-219, Sjöberg, 2005 s. 6). Dette betyr dog ikke at *Megali Idea* er erklært død og at tanker av denne typen ikke fortsatt eksisterer, i alle fall til en viss grad.

Verdt å notere er det dog at *Megali Idea* og Stor-Serbia som jeg kommer til å nevne i påfølgende avsnitt er ideer som først så dagens lys lenge før vår globale tidsalder. Et Stor-Serbia eller *Megali Idea* i sin reneste form hadde definitivt vært umulig å gjennomføre i dag, bare med tanke på hvor mange grekere og serbere som er bofaste andre steder i verden. Skjønt det som skilte *Megali Idea* fra Stor-Serbia i utgangspunktet var det faktum at serberne levde på et langt mer komprimert område enn det grekerne gjorde siden disse var spredd over store deler av det nære Østen (Clogg, 2002 s. 47).

2.2 Religion og nasjonalisme i Serbia:

Også i Serbia er religionen en viktig markør. Blandt annet har religionen i konfliktsituasjoner vært avgjørende for å definere seg bort fra fienden (Mylonas, 2003 s. 243). Siden det ofte er svært lite som skiller folkene i Jugoslavias etterfølgerrepublikker, de deler tross alt en anselig arv gjennom den jugoslaviske erfaringen og har også hatt mye med hverandre å gjøre før det, blir automatisk religionen av viktighet.

Også for serbernes del spiller nok arven etter osmanernes *milletssystem* en rolle når det gjelder religionens viktighet. De hadde kanskje ikke noen ledende rolle i den ortodokse *milleten* på lik linje med grekerne, men de nøy likevel en rimelig privilegert stilling under osmanerne som selv om patriarkatet i utgangspunktet ble fjernet i 1459 blandt annet gjenopprettet et serbisk patriarkat i Pec i 1557 (Anzulovic, 1999 s. 25, Barker 1999 s. 8).

Da nasjonalismen dukket opp, som import fra vest i det osmanske imperiet og *milletssystemet* gikk i oppløsning fordi de ulike folkeslagene begynte å identifisere seg etnisk i stedet for religiøst (Sjöberg, 2005 s. 6) var tankegangen om at en serber var en serbiskortodoks så godt innarbeidet at det var vanskelig å skille de to fra hverandre. Dette kanskje fremst fordi da Serbia opphørte å eksistere som stat ble ortodoksien den fremste bæreren av den serbiske identiteten etter som serberne hadde mistet både sin elite og alle sine nasjonale institusjoner med unntak av kirken (Anzulovic, 1999 s. 33).

Dannelsen av nasjonalstater ser faktisk ganske forskjellig ut i Vesteuropa og i Sydøsteuropa. I Vesteuropa la man vekt på språklige og kulturelle særegenheter heller enn religionen. I Sydøsteuropa lå fokus på de ulike gruppenes religionsforskjeller. Religionen ble da selve fundamentet nasjonene ble bygget på og dette er vedvarende (Karpas, 1982 s. 144). Unntaket

til denne regelen er Albania, her finnes både kristne og muslimer så for å forene nasjonen tok man utgangspunkt i språket og kulturhistorien (Resic, 2006 s. 152).

Karpat påstår i og for seg at det at de ulike gruppene som lå under det osmanske imperiet begynte å kjempe for selvstendighet ikke har noe med nasjonalisme å gjøre (Karpat, 1982 s. 161). Jeg er ikke helt enig med ham her, den nasjonale oppvåkningen som fant sted var et resultat av ny bevissthet. Det var kanskje ikke snakk om nasjonalisme i sin reneste og mest ekstreme form, men den type stolthet som ledet til dette vil jeg si er også en form for nasjonalisme ikke minst fordi den hvilte på en etnisk plattform.

Under Tito-tiden ble både nasjonalismen og religionen holdt i sjakk, og følgelig ble den serbiskortodokse kirken holdt tilbake. Den fikk altså ikke utfolde seg så fritt som den hadde gjort tidligere (Ramet, 1995 s. 106). Serberne var da også en av de gruppene som i størst grad tok avstand fra religion i denne perioden. Faktisk viser en måling fra 1982 at bare 3 % av unge serbere så seg som religiøse, mens hele 90 % hevdet de var svært negative til religionen (Anzulovic, 1999 s. 26). Nå skal det selvfølgelig sies at i jugoslaviske meningsmålinger hva gjelder folks forhold til religion så kan man nok ikke alltid stole på det som kommer frem, men faktum er at man som en generell regel finner serberne som en av de gruppene hvor religionen betyr minst (Anzulovic, 1999 s. 27).

Dette til tross for at den serbiskortodokse kirken ikke ble slått like hardt ned på av de kommunistiske lederne som for eksempel katolisismen etter som de i likhet med osmanerne mente det var lettere å kontrollere en kirke hvis hovedsete lå innenfor statens grenser enn det var med et trossamfunn hvis øverste leder satt i Vatikanet (Anzulovic, 1999 s. 105). Dessuten oppdaget man ganske raskt at det å gi den serbiskortodokse kirken fordeler kunne forbedre Jugoslavias relasjoner til andre kommunistiske stater hvor den ortodokse kirken tradisjonelt hadde spilt en viktig rolle (Ramet, 2002 s. 106). Men når det er sagt sørget ikke kommunistene egentlig for gode kår for noen av de religiøse gruppene i Jugoslavia.

Serbisk nasjonalisme og dertil interesse for religionen fikk for alvor en oppsving igjen etter at Milosevic entret arenaen i 1987, i sin nasjonalistiske retorikk tok Milosevic gjerne utgangspunkt i diverse traumer som han og hans trosfeller mente serberne var blitt utsatt for opp gjennom tidene (Ramet, 1995 s. 107-108).

Den amerikanske statsviteren Sabrina Ramet tar i sin artikkel *The Serbian Orthodox Church and the Serbian Nation* opp hvordan den nasjonalismen som var gjeldende i Serbia ved Jugoslavias sammenbrudd til dels ble skapt av makthaverne, blandt dem Milosevic. Hun hevder at om man ser sin egen fortid som katastrofal og full av lidelse og om man oppfatter omverdenen som truende vil man skape en nasjonalisme som er traumatisk (Ramet, 1995

s.102-103). Milosevic og hans regime spilte på frykt og viste til spesifikke hendelser i historien for å vise hvor utsatte serberne var. En av de sakene som ble tatt opp var det faktum at Tito, som jo hadde slovensk-kroatisk opphav, dermed forsøkte å hemme serberne for å understøtte sine egne. Men det store traumet for serberne er selvfølgelig nederlaget i slaget på Kosovo polje i 1389, hvor Serbia for alvor måtte gi tapt for osmanerne (Ramet, 1995 s. 104), selv om de i realiteten allerede hadde tapt sin selvstendighet 18 år tidligere i slaget ved Maritsa.

Et annet traume som også er av viss viktighet for både den serbiske nasjonen og den serbiske kirken er kroatenes forfølgelse av serbere under 2. verdenskrig (Ramet, 1995 s. 105, Michas, 2002 s. 30-31). Her dukker nok en gang de ortodokse kristnes frykt for det katolske opp, denne frykten er faktisk noe alle ortodokse stater har til felles, det er ikke noe som er spesifikt for enkelte av dem. Den ortodokse verdenen frykter visst nok for at Vatikanet ikke kommer til å gi opp før de alle er latiniserte (Michas, 2002 s. 126). Men like mye, en av de største forskjellene mellom serbere og kroater kan vel sies å være religionen, og da fungerer dette som en utmerket måte å definere seg bort fra sin egen fiende på.

Siden den serbiskortodokse kirken har et selvbylde lignende den serbiske staten, faktisk ser den seg selv som identisk med den serbiske nasjonen, ikke minst fordi den mener at religion er selve grunnlaget for nasjonalisme (Ramet, 2002 s. 114), og den ser på de samme historiske hendelsene som traumatiske så ble kirken like godt med på den nasjonalistiske begeistringen som rådet i Serbia på denne tiden og jo også fortsatt til dels gjør det. Kirken forsto at nasjonens nasjonalistiske politikk også kunne gagne dem selv og dermed spilte den over på den politiske banehalvdelen (Ramet, 1995 s. 111).

Jeg mener det er godt mulig at det faktisk forholder seg slik, det stemmer jo blant annet godt over ens med det faktum at forholdet mellom Jugoslavia og Hellas ble testet på spørsmålet rundt den makedonske identiteten og nasjonen siden Hellas da som nå nektet å godta at det finnes en egen makedonsk nasjon (Irwin, 1995 s. 361, Michas, 2002 s. 126), de omtaler ofte makedonerne som slavifiserte grekere. Den serbiske nasjonalismen med religionen som en viktig integrert del ble ikke vekket til live igjen før på slutten av 1980-tallet og dermed var det kanskje så at serberne endret retning i saken Makedonia også.

Visst er det tilfellet at religionen i Serbia opplevde en oppsving sent på 1980-tallet og fremover, men som det har seg så kan øket interesse for religionen like gjerne handle om en øket interesse for det nasjonale, et ønske om å hegne om det egne, det som gir gruppen særpreg. Og derfra er ikke veien lang til fullendt nasjonalisme. Spesielt om man opplever sin egen nasjon truet enten det er utenfra eller innenfra vil dette ofte skje helt automatisk. Det er

kanskje noe av dette vi ser i USA for tiden, de føler seg truet av muslimer og følgelig hegner de om kristendommen. Huntington nevner også den økede interessen for religion i verden, men han tolker det som en anti-vestlig demonstrasjon fra ikke-vestlige stater (Huntington, 1996 s. 95-101). Jeg er villig til å gi ham rett, men kun om man tolker det han kaller anti-vestlige holdninger som en form for nasjonalisme.

Hva gjelder Serbia kan man faktisk si at kirken ikke bare er en religiøs institusjon, men like mye en kulturell sådan. Som følge av dette får den også langt større innflytelse på politikken enn det som er tilfellet der de religiøse instansene er mindre viktige (Ramet, 1995 s. 108), visse elementer i politikken blir faktisk vanskelig å forstå om man ikke tar den ortodokse kirken med i beregningen (Mylonas, 2003 s. 112). Faktisk er det mulig å si om de religiøse institusjonene på Balkan at de er mer å se på som ideologier og nasjonalistiske institusjoner enn som ren religion/tro (Perica, 2002 s. 242). Religionen virker sammenholdene på det serbiske folket og ortodoksiens innhold former selve kjernen i den politiske kulturen i Serbia (Mylonas, 2003 s. 127).

Og den serbiske kirkens enormt sterke posisjon går da også langt tilbake i historien og er en fremtredende del av den bysantinske arven som jo alle ortodokse stater deler. I Bysants satt keiseren med absolutt makt og dermed måtte også kirken underordne seg staten. Følgelig ble kirken til et redskap for staten gjennom hvilket de kunne legitimere sin makt. Også i den vest-kristne sfæren har man hatt og har fortsatt statskirker, men statens makt over kirken har aldri vært så total og i de tilfellene man har gjort forsøk på å holde kirken strengt underkastet staten har man ikke lyktes med å beholde denne ordningen over lenger tid (Anzulovic, 1999 s. 19-20).

Om man skal se på faktorer som er spesifikke for Serbias del så kan man si at noe av det nære forholdet mellom kirken og staten stammer fra da den serbiske kirken ble etablert i 1219. Det skal være St. Sava som er den serbiske kirkens far, og han var bror av den første serbiske kongen. Følgelig skal han selv ha vært aktivt involvert i forskjellige statlige anliggender (Anzulovic, 1999 s. 23). Også senere skal det ha vært relativt vanlig at kirkens menn ble involvert i politikken (Ramet, 2002 s. 101).

Kirken ble ikke mindre involvert i det statlige under det osmanske styret, snarere tvert imot, den største forskjellen lå i det at de begynte å tjene imperiet i stedet for Serbia siden Serbia jo hadde opphørt å eksistere. I boken *Heavenly Serbia* gjengis et sitat av historikeren Michael B. Petrovich: "The role of the Serbian Church had little to do with religion either as theology or as a set of personal beliefs and convictions. Rather, the Serbian church was a cultural and quasi-political institution, which embodied and expressed the ethos of the Serbian people to

such a degree that nationality and religion fused into a distinctive “Serbian faith” (Anzulovic, 1999 s. 25).

Så hvordan er det da mulig i en nåtidig nasjon at en religion kan komme til å spille en så stor rolle at praktisk talt alt sirkler rundt det? Huntington mener at religionen skaper en samhörighet i en verden der folk oftere enn tidligere flytter på seg og lettere enn noen gang kan få kontakt med andre grupper, enten gjennom at man fysisk forflytter seg eller gjennom teknologien (Huntington, 1996 s. 97).

Religionsforskeren Charles Kimball mener heller at det handler om håpet om en bedre fremtid. Religiøse ledere spiller på myke verdier som å være god mot sin neste og å sørge for at alle får et bedre liv (Kimball, 2002 s. 154). Begge deler stemmer for så vidt godt overens med at serberne, og grekerne også for den del, ser seg selv som stadig truet og forfulgte i verden. Man vil da vende seg til religionen for å ikke å miste seg selv, sin identitet, og ikke minst for å bevare håpet om et bedre liv og en bedre fremtid for alle.

Som en følge av Kimballs slutning må man også stille spørsmålet et bedre liv og en bedre fremtid for hvem? Jo for de som tilhører rett gruppe så klart. Føler man seg truet kan man gå i krig med det Huntington kaller en religiøs nasjonalisme. Det som menes med dette begrepet er at nasjonalismen ikke lenger er tuftet på ideologier som var tilfellet under den kalde krigen, nå er det religion som ligger til grunn for nasjonalismen (Huntington, 1997 s. 100).

Også Mylonas har da pekt på hvordan den serbiske kirken spiller en rolle i det serbiske krigeridealet, da fremst gjennom at det ultimate målet er å rense staten for synd og fordervelse (Mylonas, 2003 s. 202). Dette kan selvfølgelig dras videre, det kan forklare ønsket om å skape en etnisk homogen stat, siden alle ikke-serbere er syndige og fordervede og det å være serber er jo likestilt med det å være serbiskortodoks. Et ønske om å fjerne de elementene som hindrer en stat eller gruppe fra å oppnå sitt fulle potensiale er et mulig motiv for folkemord (Anzulovic, 1999 s. 4)

Så hvordan oppstår da en religiøs nasjonalisme? Perica forklarer det ved at det er sånn i samfunn hvor religiøs identitet og nasjonalitet faller sammen og det i tillegg eksisterer en religiøs institusjon som blir sett på som nasjonens høye beskytter at religionen lett kan komme til å opprette en form for religiøst monopol og dette kan i sin tur manifestere seg som en politisk orden. Han kaller varianten av dette fenomenet som man finner på Balkan for *ethnoclericalism*, en litt tafatt oversettelse av dette vil bli noe sånt som etnoklerikalisme (Perica, 2002 s. 214). Hvilket jo stemmer godt overens med Serbia, her blir kirken i aller høyeste grad sett på som nasjonens beskytter. *Ethnoclericalism* kan også ses i utenrikspolitikk, for eksempel har Serbia søkt seg mot Hellas og Russland (Perica, 2002 s.

217). Men det må sies at de fikk mer helhjertet støtte fra Hellas enn de gjorde fra Russland selv om sistnevnte også var involvert.

Her bør ikke glemmes at mens grekerne har sin *Megali Idea* hyser serberne drømmer om et Stor-Serbia, et Serbia som skal innbefatte alle serbiskortodokse og helst skal være etnisk homogent. Denne ideen oppsto ved midten av 1800-tallet (Anzulovic, 1999 s. 89). Den ideelle staten for den serbiskortodokse kirken kan faktisk sies å være etnisk homogen (Perica, 2002 s. 214). Mens grekerne fikk en etnisk homogen stat nesten i gavepakke har ikke serberne gjort det, de må derfor forsøke å oppnå dette på egen hånd.

Dette sagt er det selvfølgelig viktig å påpeke at det ikke bare er serbere og grekere som er svært påvirket av sin religion. Jeg vil si at vi i alle samfunn i denne verden, i større eller mindre grad er preget av religion, men enkelte steder kommer dette klarere til uttrykk enn andre. Og både i Serbia og Hellas, som jeg gransker nøyere her, har religionen en helt spesielt sterk rolle, også som den er en integrert del av de to nasjonenes nasjonalisme som tar seg påfallende like uttrykk både hva gjelder selvbilde og ekspansjonistiske planer og ønsker.

2.3 Religiøs allianse/ideologisk allianse:

Når man ser på den greske støtten til Milosevics serbiske regime, deres begeistring og feiring av handlinger som ble fordømt i store deler av verden er det jo lett å tro at det handler om religionen, at det er to ortodokse stater som støtter hverandre. Så er det da også sann Samuel Huntington mener at de fleste konfliktene i vår tid skal te seg. Stater fra samme sivilisasjon skal støtte hverandre. Men, om man ser nærmere på hvordan den gresk serbiske alliansen tok seg uttrykk i praksis så ser det ikke nødvendigvis ut til at det handlet om et rent religiøst fellesskap.

Om det nå var så at det handlet om et fellesskap på grunnlag av religion, hvordan forklarer man da for eksempel alle problemer som oppsto som følge av Makedonias ønske om selvstendighet? Makedonia er da også vitterlig en ortodoks nasjon, men like fullt ville ikke hverken Hellas eller Serbia se et selvstendig Makedonia. Riktignok hadde disse til dels forskjellige interesser i at prosessen mot erkjennelse for Makedonia ble fordrøyd og de greske intensjonene er bedre kjent og til dels også kanskje lettere å forklare enn de serbiske, men det er mye her som tyder på at det handlet om nasjonalisme, ikke religion.

Da makedonerne til manges overraskelse i september 1991 valgte å stemme for selvstendighet, altså løsrivelse fra Jugoslavia, reagerte både Hellas og Serbia negativt til dette. Nå hadde grekerne mektige venner og allierte i både NATO og EU som de håpet ville tale

deres sak, og de lyktes da faktisk også med å fordrøye Makedonias internasjonale erkjennelse med omtrent et års tid takket være støtten de fikk herfra. En støtte som kanskje ikke kom fra et ønske om å nekte makedonerne bruk av navn og symboler, men mer frykten for å gjøre Hellas enda mer anti-vestlig og spesielt da anti-amerikansk enn det de var på dette tidspunktet og til dels også fortsatt er (Ramet, 1995 s. 218). Amerikanerne skal visst nok i utgangspunktet ha vært svært positive til å erkjenne et selvstendig Makedonia, men den mektige gresk-amerikanske lobbyen i det Hvite Hus satte en effektiv stopper for dette (Ramet, 1995 s. 220). Det fantes faktisk også en avtale mellom EU og Hellas som gikk ut på at om grekerne støttet EU-sanksjonene mot Serbia skulle EU til gjengjeld støtte Hellas i saken Makedonia (Danforth, 1995 s.150). Det kan nok diskuteres hvorvidt begge involverte parter overholdt sin del av denne avtalen.

Konflikten rundt det landområdet som kalles Makedonia er langt fra ny, faktum er at den har dype røtter som går langt tilbake i tid. Det som i dag er erkjent som republikken Makedonia eller *Former Yugoslav Republic of Macedonia* (FYROM) er bare en del av hele det geografiske området som kalles Makedonia. En del ligger som kjent i Hellas og bærer navnet Egeiske Makedonia. I Bulgaria ligger Pirin Makedonia mens det som i dag er erkjent som selvstendig republikk egentlig heter Vardar Makedonia og er da den delen som tidligere tilhørte Jugoslavia (Resic, 2006 s. 163).

Makedonia har faktisk vært i konflikt med alle sine naboer, Bulgaria, Hellas, Serbia og Albania, men siden sistnevnte i hovedsak er muslimsk skal jeg ikke gå nærmere inn på de albansk-makedonske relasjonene. Hellas har sine historiske krav og ser makedonerne kun som grekere som er gått over til å snakke et slavisk språk, bulgarerne ser makedonerne som vestbulgarer mens serberne ser dem som sydserbere. Historisk har også rumenerne hatt sitt å si om Makedonia siden det finnes en minoritet av vlacher her og disse snakker rumensk. Romania i motsetning til de andre nevnte statene grenser ikke til Makedonia og kunne derfor heller ikke stille territorielle krav. Men på lik linje med de andre partene gikk de svært så ivrig inn for å gjøre seg til venns med makedonerne i håp om å vinne deres gunst (Resic, 2006 s. 163-164).

Med så mange interessenter i ett område kunne ikke annet skje enn at det oppsto friksjoner og konflikter, blandt annet er det nok ikke helt feil å si at begge de to Balkankrigene i 1912 og 1913 i alle fall til dels handlet om å avgjøre Makedonias endelige skjebne, ettersom både Bulgaria, Hellas og Serbia søkte å legge under seg Makedonia (Resic, 2006 s. 173).

Den siste store feiden av internasjonale dimensjoner hvor Makedonia var stridens kjerne kom altså da denne fattige, jugoslaviske delrepublikken erklærte seg selvstendig og denne gang var

det serberne og i enda større grad grekerne som var de viktigste motstanderne til den nye staten. Mens det skal sies at bulgarerne inntok en noe mildere posisjon i forhold til denne situasjonen.

Det grekerne først og fremst reagerte på og hadde innvendinger mot var navnet og den nye nasjonens symboler som de mente kun Hellas hadde rett til. Grekerne mener nemlig at det ikke kan eksistere noen makedonsk nasjon, da det antikke Makedonia var en integrert del av den greske nasjonen. Det finnes til og med dem som mener at det aldri har eksistert en ikke-gresk, makedonsk etnisk gruppe, at det aldri har eksistert noen form for slavisk språk som kan kalles makedonsk og at selve navnet Makedonia kun refererer til en region som rettmessig tilhører Hellas (Karakasidou, 1997 s. 14-15).

Det Makedonia som vi ser som selvstendig stat dag har røtter av nyere dato, tidlig på 1800-tallet begynte det gjennom intelligentsiaen å spre seg visse nasjonalistiske sympatier blant slavisktalende makedonere. Fra denne perioden av har man langsomt konstruert en makedonsk identitet (Danforth, 1995 s. 56). Folket begynte etter hvert å kalle seg makedonere, men det skal sies at det var først i nyere tid dette ble vanlig. Frem til 1800-tallet ble de oftest omtalt som bulgarer, ikke bare av bulgarerne, men også av osmanerne og til og med refererte de til seg selv på denne måten (Resic, 2006 s. 174). Den jugoslaviske delrepublikken Makedonia kom til først i 1944 (Karakasidou, 1994 s. 38), mens den makedonske kirken, av makedonerne selv, ble erklært autokefal i 1967 (Ramet, 2002 s. 109), så en egen slavisk makedonsk identitet er av ganske ny dato. Men i dag er den makedonske befolkningen ganske så sikre i sin identitet, de ser seg selv som makedonere og de snakker det makedonske språket, det ser ut til at det spiller liten rolle for makedonerne selv hvorvidt dette er historisk korrekt eller ikke (Drezov, 1995 s. 54).

Grekerne mente at den makedonske selvstendighetserklæringen truet deres territorielle integritet og hevdet at de fryktet for den nye staten, de visste ikke hva for slags planer makedonerne hadde. Blandt annet pekte grekerne på visse formuleringer i den nye makedonske grunnloven, paragrafene 3 og 49 spesielt. Paragraf 3 sier at grensene kan endres i overensstemmelse med grunnloven, grekerne var bekymret for at dette kunne bety at makedonerne ville ha hele eller deler av det greske Makedonia. I paragraf 49 står at det makedonske styret er engasjert i status og rettigheter for de slaviske makedonere som måtte befinne seg utenfor den nye statens grenser. Dette førte til gresk bekymring for at Makedonia skulle blande seg i deres anliggender til tross for at de ikke erkjenner noen makedonsk minoritet i Hellas og det faktum at paragraf 108 i den greske grunnloven er påfallende lik den makedonske paragraf 49. I den greske grunnlovens paragraf 108 står nemlig skrevet at det

greske styret er engasjert i status og rettigheter for de grekere som befinner seg utenfor Hellas' grenser. (Danforth, 1995 s. 148, Ramet, 2002 s 185).

At Makedonia skulle være en trussel for Hellas er lettere absurd om man vet at grekerne hadde mye mer militært utstyr enn det makedonerne hadde, spesielt siden den jugoslaviske folkearmeen, JNA, tok med seg det aller meste av det som fantes i Makedonia da de forlot den selvstendige staten (Ramet, 1995 s. 217). Hellas er jo også medlem av NATO og siden et angrep på ett NATO-medlem blir sett på som et angrep på alle medlemsstatene hadde ikke grekerne hatt mye å frykte fra en ny, liten og fattig republikk. Likevel, de fikk faktisk støtte av EU i denne saken. Makedonerne måtte love på tro og ære at de ikke hadde noen ekspansjonistiske planer mot noe angrensende EU land (Danforth, 1995 s. 149).

Så lenge stridene rundt den nye republikkens navn fortsatt var et tema fikk heller ikke Makedonia muligheten til å bli fullverdig medlem av FN, grekerne forsøkte iherdig å få makedonerne til å gå med på å kalle republikken for Skopje og også flere andre antikke navn som tidligere hadde blitt brukt til å betegne områder nord for Makedonia ble foreslått, dette var ikke makedonerne interessert i (Danforth, 1995 s. 155). Til slutt ble løsningen et kompromiss, Makedonia ble erkjent under det svært så omstendelige navnet *Former Yugoslav Republic of Macedonia* (FYROM) (Danforth, 1995 s. 156). Noe som bare kan være en midlertidig løsning siden Makedonia ikke er noen tidligere republikk, de eksisterer i aller høyeste grad, ei heller er de jugoslaviske lenger.

Som nevnt ovenfor protesterte jo grekerne også mot de nasjonale symbolene som den nye staten valgte, spesielt var det flagget de reagerte på. I utgangspunktet ville makedonerne bruke *vergina*-solen i sitt flagg, en gylden sol eller stjerne med 16 ståler som ble funnet av arkeologer i det som antas å være graven til Philip II av Makedonia, faren til Alexander den Store (Danforth, 1995 s. 163). Men det opprører ikke bare grekerne at denne type solsymboler tradisjonelt har vært knyttet til den klassiske greske kulturen, det er like mye et problem at akkurat dette spesifikke symbolet er knyttet til en så symbolsk viktig historisk person. Selv om ingen er absolutt sikre på at det faktisk er Philip II som er gravlagt i nevnte grav, det eneste man vet med sikkerhet er at det er en grav over en betydelsefull person, trolig en konge. Til slutt måtte likevel makedonerne bøye seg for overmakten og endret antallet stråler fra 16 til 8 (Mønnesland, 2006 s. 333).

Grekerne hevder jo som tidligere nevnt kontinuitet med de klassiske grekere og som følge av Makedonias selvstendighet har det gamle makedonske kongehuset blitt av spesiell viktighet siden de frykter at makedonerne nå skal gjøre krav på Alexander den Store og kalle denne for sin stamfar, hvilket de jo også gjør. Følgelig har Alexander den Store plutselig blitt siste mote

blandt både grekere og makedonere. Begge grupper vet å bruke ham som symbol for sin sak og spiller hemningsløst på denne symbolikken (Danforth, 1995 s. 171).

Partene havnet i en form for krig over symboler. Makedonerne hevdet i utgangspunktet 13 århundrer med makedonsk eksistens, etter at man i Makedonia for alvor fikk i gang den nasjonalistiske retorikken begynte man å påstå at man kunne finne røttene til den makedonske nasjonen enda tusen år lenger tilbake i tid, og dermed dro de linjen helt tilbake til det antikke makedonske kongedømmet (Kofos, 1999 s. 232). Grekerne har omdøpt flyplassen i Thessaloniki til *Macedonia Airport* og ferge-terminalen på samme sted til *Macedonia Terminal*. Mens makedonerne på sin side har gitt den internasjonale flyplassen i Skopje det menende navnet *Alexander the Great Airport* og fått laget sedler som avbilder bygninger som faktisk finnes i Thessaloniki som jo tilhører den greske delen av den geografiske enheten Makedonia (Karakasidou, 1994 s. 39, Pettifer, 1999 s. 24).

Det kanskje absolutte bunnpunktet i dragkampen om Makedonias navn og symboler ble nådd i 1995 da det offisielle Hellas standhaftig nektet å delta på en minnesermoni i anledning femtiårs markeringen for befrielsen av Auschwitz hvor mange greske jøder hadde møtt sin skjebne. Anledningen til dette var fordi det makedonske flagget kom til å heises på lik linje med flaggene fra alle andre nasjoner hvis statsborgere hadde blitt sendt til Auschwitz og død der, med andre ord også det greske (Clogg, 2002 s. 214).

Å reagere slik på en ny stats navn og symboler har selvfølgelig liten, om noen, rot i virkeligheten. Om dette skal bli allmenn praksis må i så fall Norge ta en konfrontasjon med Frankrike angående området Normandie siden dette i følge denne logikken truer Norges territorielle integritet, eller alternativt omvendt, Frankrike skulle nektet å erkjenne Norge i 1905. Danmark må vi også snakke til rette, med tanke på at de gjør krav på Ludvig Holberg til tross for at denne satiriske forfatter faktisk kom fra Bergen. Og plutselig hadde det vært duket for en hel masse lignende konflikter som hadde satt gamle vennskap og allianser på spill. Et enda bedre eksempel får man om man vet at det finnes en amerikansk delstat som heter Georgia og at en av sovjetunionens etterfølgerstater også heter Georgia. Skulle da USA ha nektet å erkjenne den nye staten Georgia fordi det eneste området som har rett på dette navnet er amerikansk?

Men det skal sies at grekerne er ganske så traumatiserte når det gjelder det Egeiske Makedonia siden dette området under begge de to verdenskrigene havnet under bulgarsk kontroll mens Bulgaria i sin tur var under kontroll av utenforstående makter, hovedsakelig Tyskland. Under borgerkrigen var det fare for at området skulle falle under jugoslavisk kontroll, Jugoslavia var da støttet av Sovjetunionen (Kofos, 1999 s. 229). Også Karakasidou

har pekt på denne redselen, hun hevder at grekernes frykt for republikken Makedonia kom av en redsel for at den nye staten skulle trenge inn på deler av nordre Hellas som en årsak til at grekerne fornektet at det finnes en slavisktalende minoritet i Hellas og til påstanden om at det bare finnes ett område som kan kalles Makedonia og at dette rettmessig tilhører Hellas (Karakasidou, 1994 s. 36). Michas på sin side hevder at det egentlig ikke var redsel for makedonsk ekspansjon som drev grekerne, men heller en frykt for at den slavisktalende makedonske minoriteten i Hellas skulle reise seg og kreve sine rettigheter, da kunne jo ikke grekerne lenger latet som om det ikke eksisterte noen slavisktalende makedonsk minoritet i Hellas (Michas, 2002 s. 126-127).

Men uansett hvordan man ser på det så har grekernes utspill i denne saken svært lite, om noe overhodet, med religion å gjøre. Som sagt er jo Makedonia også en ortodoks stat, men siden de ikke er greskortodokse var de ekspansjonistiske ideene som oppsto i samforstand med Serbia, trolig ikke et resultat av å forsøke å inkludere alle greskortodokse troende i en og samme stat. Riktignok finnes det en liten gresk minoritet i Makedonia, men den er ikke så stor at det skulle rettferdige at Hellas forsynte seg med halve territoriet. Det finnes også en forsvinnende liten serbisk minoritet, men ei heller denne rettferdiger halve den makedonske staten. Faktisk så det på et tidspunkt ut som om også Milosevic selv var klar over dette etter som han ved et tilfelle hadde planer om å fylle på med serbere fra Serbia for å legitimere sine territorielle krav i Makedonia (Michas, 2002 s. 49-50).

I følge en av de første statistikkene som ble gjort i republikken Makedonia, i 1991, fantes det bare 44 159 serbere i den nye staten eller 2,17 % av den totale befolkningen, mens det var så langt mellom grekerne at disse ikke en gang fikk sin egen kategori, de ble plassert i båsen andre som utgjorde 95 218 mennesker, 4,68 % av totalen. Dette reagerte serberne på siden de hevdet at det fantes mellom 300 000 og 400 000 serbere i Makedonia. Neste statistikk over befolkningens etniske fordeling i Makedonia kom i 1994 og var påfallende lik den første, her utgjør serberne 2,04 % av befolkningen med sine 39 624 personer mens gruppen andre har sunket til 45 299 eller 2,33 % av totalen (Ramet, 2002 s. 188). Det skal dog sies at det har vært mange diskusjoner rundt disse statistikkene og at man bør ta forbehold om deres riktighet. Generelt er det vanskelig å vite hvor store de forskjellige minoritetsgruppene er da de enkelte gruppene selv gjerne har en tendens til å overdrive mens makedonerne gjerne gjør sifrene mindre enn de er.

For Hellas' del kan man dessuten peke på at om deres reaksjoner på den makedonske selvstendigheten handlet om å inkorporere alle greskortodokse kristne i staten Hellas, hvorfor tok de ikke da fatt på å frigjøre de grekerne som bor i Lilleasia? Selv om det skal sies at

grekerne her er blitt forsvinnende få den siste tiden. Likevel virker det rimelig klart at det utelukkende handlet kun om nasjonalisme, om gamle historiske krav på navn og symboler som man hardnakket mener at bare Hellas har rett på og om frykten for at den makedonske minoriteten i Hellas skulle kreve sine rettigheter hvilket på et tidspunkt faktisk ble bekreftet fra øverste hold av den tidligere greske statsministeren Constantine Mitsotakis hvor han uttalte at hans mål var å få makedonerne til å erklære at det ikke fantes noen slavisk-makedonsk minoritet i Hellas (Michas, 2002 s. 126-127).

For Serbias del er man mer usikre på hva som var planen, det er mulig at man hadde planlagt å sende tropper mot Makedonia også, men om så var tilfellet ble det ikke gjort. Når det gjelder Serbia handlet det i større grad om det territorielle, de ønsket ikke å miste mer land. Serberne så gjerne på Jugoslavia som oppfyllelsen av drømmen om et Stor-Serbia. Siden flere av delrepublikkene allerede hadde erklært seg selvstendige lå dette i realiteten i ruiner, men med tanke på folkeopinionen ville det vært svært ødeleggende for makthaverne å kaste inn håndkledet på dette tidspunktet.

For all del, serberne hadde også sine egne historiske krav i området, den serbiske kirken omtaler de ortodokse makedonerne som svikere, og mener bestemt at biskopssetet i Skopje skulle vært serbisk og at den makedonske kirken ble ”oppfunnet” av Tito for å forsvake serberne og den serbiske kirken (Pettifer, 1999 s. 23). Men historisk sett er Makedonia av klart større symbolsk viktighet for Hellas enn hva det er for serbernes del.

Det har dog faktisk blitt hevdet at Hellas og Serbia hadde hemmelige møter rundt et prosjekt som gikk ut på å dele Makedonia mellom seg og dermed opprette en felles grense som lenge hadde vært en ønskedrøm (Ramet, 1995 s. 218, Michas, 2002 s. 47-56). Dessuten ville dette hjelpe serberne på vei mot et Stor-Serbia og grekerne kom nærmere oppfyllelsen av *Megali Idea*, begge disse ideene har i mer moderne tid utviklet seg til å ha svært lite med religion å gjøre, det er mer et uttrykk for deres nasjonalisme. Bare det faktum at begge de to nasjonene søker å øke sitt territorium på denne måten, og at dette nesten er mytisk viktig, beviser jo i stor grad hvor like de er rent ideologisk og dermed ligger det snublende nær å gå utifra at de møttes over et ideologisk fellesskap og ikke et religiøst sådant.

Det finnes som jeg tidligere har nevnt både etniske grekere og serbere i Makedonia, og selv om det er noe usikkert eksakt hvor mange de er så kan man nok gå ut ifra at de ikke er så mange at man kan bruke hverken *Megali Idea* eller Stor-Serbia til å rettferdige en delning av Makedonia på religiøst grunnlag.

Det man er rimelig sikre på er i alle fall at de to nasjonene, Hellas og Serbia, hadde utbredt diplomatisk kontakt i perioden som fulgte Makedonias selvstendighetserklæring. Blandt annet

utviklet de en form for inoffisiell avtale seg i mellom hvor det var klart at så lenge Serbia støttet Hellas i deres politikk angående Makedonia så kom Hellas til å støtte Serbia når det gjaldt problemene rundt Kosovo. Grekerne nølte heller ikke med å bryte FNs handelsembargo mot Serbia, de brukte alle tenkelige unnskyldninger for å få varene forbi FN-troppene. Blandt annet skal de ha påstått at det var forsyninger til bosniske muslimske soldater for å lykkes med dette (Ramet, 1995 s. 224).

Grekerne fryktet at de skulle få en ny nabostat i nord ved navnet Makedonia og søkte seg derfor mot stater som hadde felles interesser og kanskje kunne tilby hjelp i saken. De fant at Bulgaria var for svakt, og følgelig gikk de heller imot resten av EU og ønsket et sterkt Serbia under Milosevic i håp om at denne kunne holde den våknende makedonske nasjonalismen i sjakk (Kofos, 1999 s. 23). Grekerne mente da tydeligvis også at et sterkt Serbia var ensbetydende med et nasjonalistisk styre, som tidligere nevnt var de jo ikke videre interessert i å samarbeide med den serbiske opposisjonen, men de hadde svært nære bånd til både Milosevic og Karadzic (Michas, 2002 s. 29).

I dette lyset blir det store spørsmålet hvordan andre ortodokse stater i verden handlet i forhold til Serbia og Milosevic. For å ta utgangspunkt i den mektigste av verdens ortodokse stater, Russland, så spilte de klart en rolle i konfliktene, blant annet ved å gi diplomatisk støtte til serberne (Huntington, 1996 s. 28). Men om man ser samlet på det så var russerne langt mer avbalanserte enn for eksempel da Hellas. Russland erkjente Makedonia i august 1992, de var faktisk da den 7. staten i verden til å gjøre dette, med andre ord, i sammenhengen, ganske tidlig ute, bare etter Tyrkia, Bulgaria, Slovenia, Kroatia, Filippinene og Litauen. Russerne hadde til slutt kommet frem til at statens navn og symboler bare kunne bestemmes av innbyggerne selv og ingen andre (Smirnova, 1999 s. 266). Men, de ville avvente situasjonen noe og ikke utveksle ambassadører på dette tidspunktet, faktisk gjorde de ikke det før EU og USA hadde gitt sin endelige erkjennelse av Makedonia (Ramet, 2002 s.). Likevel, mens Hellas holdt på sitt embargo begynte Russland kun kort tid etter erkjennelsen å sende olje til Makedonia.

Hva mer var, i samband med en periode med store spenninger mellom katolikker og ortodokse i Ukraina skal russerne ha gått sammen med Vatikanet og forsøkte å megle frem en enighet mellom partene, noe som i alle fall til en viss grad skal ha vært vellykket. De forsøkte med det samme i Jugoslavia siden det hadde båret frukter en gang, men denne gangen var det fullstendig resultatløst (Perica, 2002 s.164).

De fleste andre av de ortodokse statene var ikke i stand til å spille noen større rolle i de jugoslaviske konfliktene, de var rett og slett ikke særlig fremtredende i denne sammenhengen.

Men Bulgaria hadde sitt å si i konflikten over Makedonia. Bulgaria har jo tradisjonelt hatt interesser i Makedonia, og deler av det historiske området Makedonia ligger i dag innenfor den bulgarske statens grenser. Men Bulgaria inntok en langt mildere posisjon overfor Makedonia, de har bland annet erkjent den makedonske staten, men dog ikke nasjonen siden de anser at makedonerne egentlig bare er en form for bulgarer. Altså er deres holdninger til Makedonia helt motsatt av det som er tilfelle for grekerne. Mens grekerne har større problemer med den unge republikkens navn og symboler erkjenner de at det finnes et eget slavisk folk i området (Kofos, 1999 s. 232). Bulgarerne på sin side har ingen problemer med å godta navnet, men ikke nasjonen, de mener makedonerne er vestbulgarer.

Men man burde kunne si at bulgarernes holdning har vært mer av positiv art for makedonerne enn det grekernes har vært, mens Hellas til dels fortsatt forsøker å sabotere Makedonia har Bulgaria heller forsøkt å hjelpe. Man planlegger for eksempel nå å forsøke å bygge en jernbane som binder de to statene sammen så at den viktigste transportruten inn i Makedonia ikke lenger skal gå gjennom Hellas siden dette har gjort makedonerne svært så avhengig av grekerne. En ny handelsrute vil underlette for all handel med Makedonia (Ramet, 1995 s. 225). Det er dog uklart om Bulgaria har hatt noen baktanker med sine vennlige gester, men med tanke på at det har gått så lang tid som det faktisk har burde situasjonen være rimelig stabil.

Ei heller kan man bruke religionen som forklaring når man ser på hvordan Hellas helhjertet gir sin støtte til forskjellige muslimske grupper og regimer som ikke har noe som helst med ortodoks kristendom å gjøre. For faktisk er Hellas støttespiller både til den palestinske og den kurdiske saken (Michas, 2002 s. 9). Men det skal selvfølgelig sies, det faktum at Hellas tradisjonelt har støttet vesten og tatt deres parti betyr ikke at det ikke finnes rom for den greske staten til også å skape gode relasjoner med stater og folk som tradisjonelt ikke har stått vesten nære. Likevel i dette tilfellet ligger det snublende nære å trekke slutningen at det kun handler om å gjøre motsatt av Tyrkia. Tyrkia har jo som kjent en kurdisk minoritet og også nære forbindelser med Israel.

Hva gjelder støtten til den palestinske saken, så kan man også se dette i kontekst med tyrkernes okkupasjon av Kypros i 1974. Grekerne følte seg, og gjør det fortsatt, truet av tyrkerne og opplevde en enorm skuffelse over spesielt amerikanernes handlinger i forbindelse med dette (Korvetaris & Dobratz, 1987 s. 115). Også Tyrkia er medlem av NATO, USA som har en ledende posisjon i denne alliansen må være forsiktig med hvor de trår for å unngå alle ømme tær. En total fordømmelse av okkupasjonen ville glede grekerne, men det finnes en viss fare for at de ville fremmedgjøre tyrkerne, følgelig i saker hvor det har vært friksjoner mellom

Tyrkia og Hellas har USA ofte valgt å fordele skyld og ansvar likt mellom de to med mindre det er tydelig at kun den ene er ansvarlig.

Kanskje er det også herfra at de greske anti-vestlige og anti-amerikanske holdningene stammer. I alle fall er det til dels dette de anti-amerikanske sympatiene bunner i, faktum er at forholdet mellom USA og Hellas har møtt på ganske så mange problemer opp gjennom årene mens grekernes forhold til Midtøsten ikke har gått igjennom de samme bølgedalene (Pelt, 2006 s. 138, 157). Det kompliserte forholdet Hellas-USA har fått grobunn takket være flere kriser som er av eldre og helt annen art enn tyrkernes invasjon av Kypros og bunner tilsynelatende ofte i at grekerne som vestlig hadde forventet en bedre behandling enn tyrkerne får. Et konkret eksempel på dette er av, i sammenhengen, ganske gammel dato, men likevel typisk. I 1955 brøt det i det tyrkiske parlamentet ut opprør rettet mot den greske minoriteten i Tyrkia, noe som kom på et ubeleilig tidspunkt siden man hadde håpet å bedre på forholdet mellom Hellas og Tyrkia. Skylden for dette ble av stormaktene fordelt likt mellom de to statene noe som opprørte Hellas til de grader og førte til krav om å trekke Hellas ut av NATO (Pelt, 2006 s. 152). Hvorvidt stormaktenes bedømming var riktig eller ikke og om Hellas reagerte som de gjorde med rette eller ei skal her forbli usagt, poenget er at dette er et av mange eksempler på det problematiske forholdet mellom Hellas og USA. Et av de aller nyeste eksemplene på dette er nok Kosovokrisen i 1999 hvor Hellas nok en gang fikk problemer med å plassere sine sympatier. Til tross for medlemskap i NATO skal det greske kommunistpartiet ha opprettet et Balkan anti-NATO senter som en protest mot NATO-bombingen, dette fordi de mente det truet Serbias suverenitet (Michas, 2002 s. 133). Dessuten besluttet USA i 2004 seg for å gå bort fra det omstendelige navnet *Former Yugoslav Republic of Macedonia* til rett og slett å bruke navnet Republikken Makedonia. Dette skapte, som forventet, voldsomme reaksjoner i Hellas.

Dette var et lite sidespor, men den greske anti-amerikanismen står såpass sterkt at jeg mener det er på sin plass å nevne det her. For å komme til saken, det faktum at grekerne selv har opplevd at territorium tilhørende grekere er blitt okkupert av en fremmed makt gjør også at de i kanskje større grad enn de fleste forstår å sette seg inn i palestinernes fortvilte situasjon. Grekerne erkjenner klart både palestinernes og kurdernes rett til selvbestemmelse. Men like mye som de forstår disse to folkegruppene så kan dette også være en form for anti-amerikansk og anti-tyrkisk ytring, blant annet siden USA jo som kjent tradisjonelt alltid gir sin hele å fulle støtte til staten Israel i en hvilken som helst situasjon. Når det gjelder kurdernes rettigheter kan det kanskje også være en form for anti-tyrkisk holdning siden Tyrkia er en av de statene som jo som kjent har en kurdisk minoritet. Dessuten har jo også Tyrkia rimelig gode

forbindelser med USA og Israel. Og som tidligere nevnt, den greske frykten for Tyrkia og det tyrkiske er i aller høyeste grad reell, serberne, som jo i utgangspunktet hadde Hellas på laget, sikret seg grekernes definitive støtte gjennom å få krigen i Bosnia til å fremstå som en hevn på tyrkerne og som en nødvendighet for å sikre den greske nasjonen fra den muslimske trusselen (Michas, 2002 s. 32-33).

Uansett om det er en sympatierklæring eller en demonstrasjon av anti-amerikanisme, det har ingenting med religion å gjøre. Det er og forblir et handlingsmønster av nasjonalistisk art. palestinerne er muslimske, med en liten kristen minoritet, men denne minoriteten er ikke greskortodoks. Paradoksalt nok er også okkupasjone av Kypros, tyrkerne, muslimer, altså har dette svært lite, om noe i det hele tatt med religion å gjøre. Hadde det vært koblet til religionen hadde nok tyrkernes okkupasjon av Kypros og dermed fortregelsen av deler av den greskortodokse befolkningen traumatisert grekerne såpass at å gi sin støtte til en annen muslimsk gruppe eller stat hadde vært utelukket. På samme måte som grekerne virker som de for evig er traumatisert hva gjelder den katolske verdenen. Sannsynligvis er det en krysning av sympati for palestinerne og et endelig bevis på grekernes anti-amerikanske holdninger som har ført frem til det greske standpunktet. Selv om det riktignok skal sies at lignende holdninger angående Israel-Palestina konflikten har blomstret opp i store deler av verden de siste årene. Det er bare det at i Hellas går dette lenger tilbake og det har til dels andre og kanskje dypere røtter enn det som trolig er tilfellet hva gjelder de fleste andre med tilsvarende sympatier.

Man kan selvfølgelig argumentere for at dette stammer fra den greske identitetskrisen, de identifiserer seg ikke fullstendig med vest, men ei heller så med øst. At dette er noe som dukker opp nå når det ikke lenger er ideologisk nasjonalisme, men religiøs sådan som er normen (Huntington, 1996 s. 100). Men dette stemmer dårlig når man vet at grekernes dårlige forhold til USA dukket opp allerede under den kalde krigen som bevist i det tidligere eksemplet fra 1955, og at Hellas på tilsvarende måte hadde et relativt avslappet forhold til Sovjetunionen. Dette er altså ikke en identitetskrise av nyere dato, røttene til denne ligger mye lenger tilbake.

Det med å frykte det vestlige og heller være åpne for den muslimske verden er faktisk noe som er ganske utpregende for den ortodokse verdenen. Russland har jo for eksempel en dialog med Iran. Dette kan, som det har blitt hevdet av enkelte, være et resultat av en oppfatning om at en overgriper blir sett på som en mye verre sådan om vedkommende tilhører det kristne fellesskapet enn om overgriperen bekjenner seg til en annen religion. Dette er ikke minst fordi

faren da synes høyere for at det egne folket skulle kunne gjøre seg skyldig til minst like grusomme overgrep selv (Sjöberg, 2005 s. 32).

For både grekere og serbere er katolikker et onde, og protestantismen kan jo ses på nesten som en avart eller en videreutvikling av katolisismen. Så selv om osmanerne var overgripere så blir det en helt annen historie, og det betyr ikke at det er umulig for verken grekere eller serbere å støtte andre islamske stater. Nå analyserer min kilde på dette riktignok forholdet mellom grekere og bulgarer, som jo begge er ortodokse, men det burde ikke være umulig å dra det litt lenger så at det omfatter kristne generelt.

Det finnes dog muslimer som grekere og serbere bare ikke kan gi sin støtte til. For serbernes del er det da snakk om de bosniske og albanske muslimene som hindrer den serbiske nasjonen å oppnå to mål, dels en etnisk homogen stat og dels et Stor-Serbia. For grekernes del er det snakk om den lille muslimske minoriteten som lever innenfor de greske grensene, disse hindrer Hellas i å oppnå en fullstendig etnisk homogen stat. Og tyrkerne som de har et svært problematisk forhold til, som nevnt spilte serberne på den greske frykten for tyrkerne for å være helt sikre på å få grekernes støtte. Disse nevnte muslimske gruppene hindrer grekere og serbere i å realisere sine drømmer som springer ut fra nasjonalisme og følgelig bør de undertrykkes så godt det lar seg gjøre.

2.4 Avsluttende bemerkninger:

Før jeg kommer til en endelig konklusjon føler jeg at det er en ting som mangler da jeg i svært liten grad har vært inne på hvordan kulturell vold kan lede til strukturell og direkte vold, hvordan deler av en kultur kan skape krig. Religionen eller ideologien i seg er jo ikke voldelig, så det må foreligge visse faktorer for å lede det ut i åpen konflikt.

Johan Galtung sier selv om dette at det kan gjøres på to forskjellige måter, man kan enten endre kodesystemet så det som før hadde kode rødt, forbudt, plutselig blir grønt, kjør på, eller i det minste gult, helt i orden. Eller alternativt kan man gjøre virkeligheten ugjennomsiktig, eller bare til dels gjennomskinnelig så at bare det som støtter saken slipper frem (Galtung, 1990 s. 292).

Den første gjøres ofte ved hjelp av indoktrinering hvilket jo var tilstedeværende i både Hellas og Serbia i nevnte situasjon. Sistnevnte foregår ofte gjennom media ved å skjule egne overgrep, eller heller se på de egne overgrepene som nødvendig forsvar, alternativt skjule omfanget av egne overgrep, mens man heller ser på hvor grusomme andres overgrep er mot

den egne saken. Dette fant også sted fra både Serbia og Hellas i det tilfellet som har blitt gransket her.

Disse to faktorene arbeider nok ofte sammen og gjorde også det i fallet jeg har sett nærmere på. Fordi disse faktorene var til stede ble det til at det var allment akseptert å begå overgrep på den måten det ble gjort.

Til sist mener jeg også at det her er på sin plass å se litt på hvordan både Serbias og Hellas' situasjon har forandret seg siden 1990-tallet. Idag slikker Serbia sine sår, allerede i 1996 fullførte de prosessen for fullstendig diplomatisk erkjennelse av den makedonske staten, språket og ikke minst navnet (Drzezov, 1999 s. 52). Milosevic har falt og de har begynt å søke seg mot vesten.

Grekerne på sin side løftet handelsembargoet mot Makedonia i 1995 (Ramet, 2002 s. 187), de prøver igjen forsiktig å nærme seg vesten og gjør forsøk på å forholde seg mer fornuftig til sin gjennom NATO allierte Tyrkia. De er heller ikke lenger eneste ortodokse stat i hverken EU eller NATO, 1. januar i år (2007) gikk Bulgaria og Romania inn i EU og de samme to statene ble medlemmer av NATO den 29. mars 2004.

3. Avslutning:

3.1 Konklusjon:

Så hva skyldtes da grekernes uforbeholdne begeistring for krigsforbrytelser som fikk resten av verden til å dra seg i håret av frustrasjon, riste på hodet av mistro og gang på gang sette kaffen i halsen når man ble servert nyheter om nye grusomheter og menneskelige tragedier? De fleste ser ut til fortsatt å ønske å forklare det med det gamle gode forholdet mellom Serbia og Hellas og de to statenes fellesskap gjennom at de begge bekjenner seg til den ortodokse kristendommen. Visst er det mulig at det kan være sånn det henger sammen, og det faktum at det er et svært nært forhold mellom de to nasjonene spiller nok sikkert inn, men det finnes også mye som tyder på at det kan være andre, og kanskje mer diffuse årsaker som ligger bak denne gjensidige begeistringen.

Det finnes mye i det greske handlingsmønsteret som vanskelig lar seg forklare ved hjelp av Galtungs religiøse aspekt, om man mener at Gud står de ortodokse kristne nærmest og at djevelen dermed kan få alle som tilhører andre trosretninger, hvorfor skulle da to ortodokse

nasjoner gå sammen om å stikke kjepper i hjulene for en tredje sådan? Det er riktig at Samuel Huntington har hevdet at av alle faktorer som holder de ulike sivilisasjonene sammen så er religion den viktigste (Huntington, 1996 s. 42). Men da stemmer det dårlig at de to ortodokse statene Serbia og Hellas ikke føler det minste samhold med den tredje, Makedonia, mens både Bulgaria og Russland, som tidligere påpekt, inntar langt mildere posisjoner i forhold til problemene rundt Makedonia. Og siden nå ortodoksien ifølge Huntington utgjør en egen sivilisasjon (Huntington, 1996 s. 45-46) så skulle da alle ortodokse nasjoner gi uforbeholden støtte til hverandre.

Grekernes nære forhold til muslimske stater og grupper lar seg også vanskelig forklare både ved Galtungs religiøse aspekt og Huntingtons teorier om sivilisasjoner. For først og fremst å se på saken ved hjelp av teoriene om kulturell vold, om Gud står nærmest de ortodokse kristne, hvorfor går da to ortodokse nasjoner sammen om å skape problemer for en tredje sådan mens de samtidig har svært nære og gode forbindelser med grupper som tilhører en annen religion, altså grupper som i følge Galtungs teorier skulle ha blitt oppfattet som en rest, det som ble til overs som er dårligere og som djevelen kan få. Om Gud foretrekker ortodokse kristne burde muslimene være en av de gruppene som går bort, som altså da vil tilfalle djevelen.

Huntington på sin side hevder at både den ortodokse kristendommen og islam utgjør to ulike sivilisasjoner (Huntington, 1996 s. 45-46). Dermed skulle disse ha vært på kollisjonskurs med hverandre, de skulle ikke ha vært hverandres nære støttespillere. Like fullt gir Hellas sin uforbeholdne støtte til både kurderne og palestinerne samtidig som det skal sies at de har et svært anstrengt forhold til Tyrkia.

Sett i dette lyset burde det stå rimelig klart at alliansen mellom Serbia og Hellas, uoffisiell som den riktignok var, ikke handlet om religionen som sådan. Med mindre man da kan si at siden det nære forholdet som finnes mellom de to partene i sin tid trolig oppsto på grunn av felles religion så vil deres nære bånd for all fremtid være bygget på dette.

Ser man derimot på Galtungs ideologiske aspekt lar mange av hendelsene jeg har nevnt her seg lettere forklare. Både grekerne og serberne gjorde krav på ortodokse Makedonia og det gjorde de det ut fra et nasjonalistisk ståsted. Partene ønsket å leve ut *Megali Idea* respektive Stor-Serbia. Disse begge ideene oppsto i forbindelse med religionen, som et ønske om å innforlive alle rettroende i en stat, og det finnes fortsatt både en greskortodoks og en serbiskortodoks minoritet i Makedonia, men de er ikke store nok til at partene ved hjelp av sine drømmer om storhet kan rettferdige å dele Makedonia likt mellom seg. Bare det faktum at Milosevic vurderte å fylle på med serbere fra Serbia sier sitt.

For grekernes del må man vel også kunne si at det er en noe merkelig måte å ta fatt på problemet på å nekte den nye staten å bruke sitt valgte navn og nasjonalsymboler. Om det virkelig handlet om religionen må man i rettferdighetens navn kunne si at serberne handlet noe mer rasjonelt når de retorisk gikk løs på den makedonske kirken og hevdet at denne burde vært serbisk og kun var en kunstig oppfinnelse gjort av Tito for å svekke den serbiskortodokse kirken.

Det faktum at to andre ortodokse stater, Bulgaria og Russland var blandt de første i verden til å erkjenne Makedonia og dermed brøt med det som burde ha vært en ortodoks allianse bidrar også til at det virker lite sannsynlig at det gresk-serbiske fellesskapet var en allianse bygget på religion. Det skal riktignok sies at Russland ventet en stund med erkjennelsen for å se hvor landet lå, mens Bulgaria fortsatt ikke har erkjent makedonerne som egen nasjon, de ses på som vestbulgarer. Men til tross for dette er det vanskelig å oppfatte det nære forholdet mellom Serbia og Hellas som et religiøst fellesskap.

Ser man så nærmere på grekernes gode forhold til muslimske grupper og stater sprekker virkelig teorien om en religiøs allianse. Om man så gransker årsakene til at Hellas nærer disse forbindelsene ligger det nære å se på det som et resultat av nasjonalistisk tankegang. For eksempel, fordi tyrkerne invaderte Kypros i 1974 velger grekerne uforbeholdent å gi sin støtte til den palestinske og den kurdiske saken. Dette fordi grekerne har en spesiell medfølelse med disse gruppene siden de selv har opplevd å få sitt territorium invadert og også fordi de ønsker å gjøre motsatt av Tyrkia. Populær støtte til både kurderne og palestinerne har de siste årene dukket opp ellers i vesten også, i takt med at anti-amerikanske sympatier har spredd seg, men den greske støtten til disse områdene er eldre og var vanlig å ytre blandt det brede lag av folket selv under den kalde krigen.

Dette bekrefter da min hypotese om at grekerne ga sin støtte til Milosevic på grunn av felles ideologi og ikke på grunn av felles religion. Grekerne fikk på 1920-tallet en etnisk homogen stat servert på sølvfat, det gjorde ikke serberne. Derfor har serberne sett seg nødt til å kjempe for å oppnå dette på egenhånd. Hellas som selv bare godkjenner en av sine minoriteter og aktivt undertrykker alle de andre, blandt annet kan man jo bli strafferettslig forfulgt om man ytrer ønske om å fremme minoritetenes rettigheter (Michas, 2002 s. 126), forsto utmerket godt hva serberne ønsket å oppnå. Veien er kort fra stille forståelse og sympati til aktiv deltagelse, så også i dette tilfellet. Mer enn noen annen stat i NATO og EU forsto grekerne den serbiske visjonen.

Hva gjelder den andre halvdelen av min hypotese, at den greske støtten til Milosevic lett kan oppfattes som den hviler på en religiøs plattform fordi religionen er en integrert del av

nasjonalismen i begge de to statene så håper jeg at jeg har klart å bevise overfor at det å være gresk er det samme som å være greskortodoks og det å være serbisk er å være serbiskortodoks. Hvorfor det forholder seg slikt har jeg forklart tidligere, men den kanskje mest grunnleggende årsaken til dette ligger i den ortodokse kristendommens natur som en statskirke som fungerer legitimerende for statsledernes politiske handlinger. Dette betyr dog ikke at alle ortodokse stater bruker religionen på samme måte eller i like ekstrem grad som det som er tilfellet i Hellas og Serbia. Det betyr bare at det er større sjanse for at den ortodokse kirken skal spille en rolle i politikken enn det som er tilfellet med for eksempel protestantismen.

Om man da kombinerer den ortodokse kirkens natur som en statskirke med visse historiske hendelser som har tillagt religionen en svært viktig rolle for den egne identiteten i både Serbia og Hellas, de viktigste av disse har jeg pekt på tidligere, så ser man tydelig at religionen er en integrert del av nasjonalismen i begge de to statene.

For å summere det hele, Hellas ser ut til å ha en tendens til å gi sin støtte til regimer de sympatiserer med ut fra en nasjonalistisk tankegang (å finne allierte ut fra ideologiske kriterier er hverken nytt eller oppsiktsvekkende, det er ikke annet enn helt normalt), hvilket bevises av deres sympatier for palestinere og kurdere som til syvende og sist bunner i grekernes egen erfaring med å oppleve at Kypros ble okkupert av tyrkerne. Dette har da altså andre grunner enn tilsvarende sympatier som de senere årene har dukket opp også ellers i den vestlige verdenen.

I tilfellet Serbia ga grekerne sin støtte til disse dels fordi de utmerket godt forsto hva serberne kjempet for, en etnisk homogen stat og oppnåelsen av et Stor-Serbia. Hellas fikk jo servert en ganske så etnisk homogen stat og de har myten om *Megali Idea* som tilsvarer Stor-Serbia. Dels fordi serberne forsto å utnytte den greske nasjonalismen til sin fordel, spille på deres frykt for Tyrkia og love å forsøke å sikre Hellas. Og til sist fordi begge de to partene hadde lignende interesser i området, dermed bestemte grekerne seg for å gå bak ryggen på sine allierte i NATO og stole på Serbia og Milosevics regime for å se til at disse interessene ble ivaretatt på best mulige måte.

Dette bevises gjennom det nære samarbeidet mellom Hellas og Serbia i problemene som fulgte av Makedonias selvstendighet. Ingen av Hellas' gjennom NATO allierte hadde noen større interesse av å nekte Makedonia selvstendighet, men Serbia hadde det og følgelig ble Serbia under Milosevic av svært stor viktighet for grekerne på en måte det var vanskelig for resten av vestverdenen å forstå.

Med andre ord, Hellas valgte et samarbeid med Serbia på et nasjonalistisk grunnlag, ikke et religiøst. Grekerne hadde mest sannsynlig vendt seg mot Serbia for støtte i så prinsipielt viktige saker, som det for eksempel spørsmålet Makedonia jo er, også om Serbia ikke hadde bekjent seg til den ortodokse kristendommen, så sant deres interesser i området fortsatt hadde vært sammenfallende. Og så lenge begge staters styre var av nasjonalistisk art hadde de jo lignende interesser, det faktum at grekerne ikke ville samarbeide med den serbiske opposisjonen er typisk.

Dette bekrefter da min hypotese om at grekernes støtte til Milosevic handlet om en felles ideologi, nasjonalisme og ikke om en felles religion, ortodoks kristendom. Men som jeg har bevist, ortodoksien er så viktig som identitetsmarkør i begge de to statene at det lett kan se ut som det handlet om religionen som sådan, mens den i realiteten kun hadde en sekundær rolle, i dette tilfellet, som integrert del av nasjonalismen.

4. Bibliografi:

- Anzulovic, Branimir: *Heavenly Serbia: From Myth to Genocide*, London 1999.
- Barker, Elisabeth: "The Origin of the Macedonian Dispute", s. 3-15 i Pettifer, James (ed.) *The New Macedonian Question*, London 1999.
- Clogg, Richard: *A Concise History of Greece*, Cambridge 2002.
- Danforth, Loring M.: *The Macedonian Conflict*, Princeton 1995.
- Drzezov, Kyril: "Macedonian Identity: An Overview of the Major Claims", s. 47-60 i Pettifer, James (ed.) *The New Macedonian Question*, London 1999.
- Galtung, Johan: "Violence, Peace and Peace Research", s. 167-191 i *Journal of Peace Research* Vol. 6 No. 3 1969.
- Galtung, Johan: "Cultural Violence", s. 291-305 i *Journal of Peace Research* Vol. 27 No. 3 1990.
- Huntington, Samuel P.: *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, London 1996.
- Irwin, Zachary T.: "Yugoslavia's Relations with European States", s. 349-392 i Ramet, Sabrina og Adamovich, Ljubisa S. (eds.) *Beyond Yugoslavia: Politics, Economics and Culture in a Shattered Community*, Boulder, 1995.
- Karakasidou, Anastasia N.: "Sacred Scholars, Profane Advocates: Intellectuals Moulding National Consciousness in Greece", s. 35-61 i *Identities: Global Studies in Culture and Power* Vol. 1 1994.
- Karakasidou, Anastasia N.: *Fields of Wheat, Hills of Blood: Passages to Nationhood in Greek Macedonia 1870-1990*, Chicago 1997.
- Karpat, Kemal H.: "Millets and Nationality: The Roots of the Incongruity of Nation and State in the Post-Ottoman Era", s. 141-171 i Braude, Benjamin og Lewis, Bernard (eds.) *Christians and Jews in the Ottoman Empire, The Central Lands (Vol. 1)* New York 1982.
- Kimball, Charles: *När religionen blir ond*, Stockholm 2004.
- Kofos, Evangelos: "Greek Policy Considerations over FYROM Independence and Recognition", s. 226-263 i Pettifer, James (ed.) *The New Macedonian Question*, London 1999.
- Kourvetaris, Yorgos A. og Dobratz, Betty A.: *A Profile of Modern Greece in Search of Identity*, Oxford 1987.

- Mavogordatos, George Th.: "Orthodoxy and Nationalism in the Greek Case", s. 117-136 i *West European Politics* Vol. 26 No. 1 2003
- Michas, Takis: *Unholy Alliance: Greece and Milosevic's Serbia*, College Station 2002.
- Molokotos-Liederman, Lina: "Identity Crisis: Greece, Orthodoxy and the European Union", s. 291-315 i *Journal of Contemporary Religion* Vol. 18 No. 3 2003
- Mylonas, Christos: *Serbian Orthodox Fundamentals: The Quest for an Eternal Identity*, New York 2003.
- Mønnesland, Svein: *Før Jugoslavia og Etter*, Oslo 2006.
- Pelt, Mogens: *Tying Greece to the West: US-West German-Greek Relations 1949-74*, København 2006.
- Perica, Vjekoslav: *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Oxford 2002.
- Pettifer, James: "The New Macedonian Question", s. 15-28 i Pettifer, James (ed.) *The New Macedonian Question*, London 1999.
- Ramet, Sabrina: "The Serbian Church and the Serbian Nation", s. 101-123 i Ramet, Sabrina og Adamovich, Ljubisa S. (eds.) *Beyond Yugoslavia: Politics, Economics and Culture in a Shattered Community*, Boulder 1995.
- Ramet, Sabrina: "The Macedonian Enigma", s. 211-237 i Ramet, Sabrina og Adamovich, Ljubisa S. (eds.) *Beyond Yugoslavia: Politics, Economics and Culture in a Shattered Community*, Boulder 1995.
- Ramet, Sabrina: *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to the Fall of Milosevic*, Boulder 2002.
- Resic, Sanimir: *En historia om Balkan: Jugoslaviens uppgång och fall*, Lund 2006.
- Sjöberg, Erik: Vi, de andra. En studie av identitetsproblematik och historieförmedling i Pinelopi Deltas roman "Sta mystika tou Valtou", upblisert magisteroppsats ved Institutionen för Klassiska och Semitiska Språk, Lunds Universitet
- Smirnova, Nina: "Macedonia in the Context of Present-Day Russian Foreign Policy", s. 263-268 i Pettifer, James (ed.) *The New Macedonian Question*, London 1999.

